

Univerzita Pardubice
Fakulta Filozofická

Současný slovinský a český cestopis
Miroslav Ceral

Bakalářská práce
2013

Univerzity of Pardubice
Faculty of Arts and Philosophy

Contemporary Slovenian and Czech Travelogue Novel

Miroslav Ceral

Bachelor Thesis

2013

Poděkování

Děkuji panu Mgr., Aleši Kozárovi, Ph.D., za vedení mé bakalářské práce, za cenné připomínky a rady.

Prohlášení

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracoval samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využil, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byl jsem seznámen s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 26. 6. 2013

Miroslav Ceral

ANOTACE

Bakalářská práce se zabývá současnou cestopisnou literaturou v Čechách a ve Slovinsku. Jejím záměrem je nastínit jejich vývoj a transformaci v obou kulturách, nacházet společné a rozdílné znaky, popřípadě témata odpovídající současnému stavu cestopisů. Práce se snaží také zachytit předpokládaný vývoj tohoto žánru na základě názoru veřejného mínění. Sleduje trend a obecnou informovanost v obou společnostech a na základě výsledků definuje jejich místo v literatuře. Rovněž poukazuje na nejatraktivnější cestopisné oblasti z pohledu společnosti.

Klíčová slova: slovinský cestopis, český cestopis, současný cestopis, česko-slovinské vztahy,

ANOTATION

The main field of the Bachelor thesis is contemporary travelogue novel in Czech and Slovenia as well. It tries to show their development and transformation in both cultures. It finds common and different features, possibly own topics corresponding with current state. Work aims to show presumed development of this genre which is based on public opinion. It follows trend and general awareness in both societies and according to results of the survey indentifies their place in literature and includes the most attractive areas from society point of view.

Key words: slovene travelogues, czech travelogues, contemporary travelogues, czech-slovene relations

Obsah

1. Úvod.....	1
2. Cestopis a cestopisný román.....	3
2.1. Základní dělení cestopisu.....	3
2.2. Jazykový základ cestopisu v porovnání s českým a slovinským	4
3. Z historie cestopisu.....	9
3.1. Cestopis do 18. století	9
3.2. Vznik a vývoj cestopisu na českém území	11
3.3. Vznik a vývoj cestopisu ve Slovinsku.....	17
4. Prostředí a vliv doby pro vznik cestopisu a jeho kompozice	20
5. Společné cesty	25
5.1. Češi ve Slovinsku	25
5.2. Slovinci v Čechách.....	28
6. Současný cestopis.....	30
6.1. Srovnání cestopisů z Afriky	31
6.2. Srovnání cestopisů z Ameriky	33
6.3. Srovnání cestopisů z Asie.....	35
6.4. Srovnání cestopisů z Austrálie	37
6.5. Společné znaky a rozdíly v současném českém a slovinském cestopise	39
6.6. Tematické okruhy v současném českém a slovinském cestopise	40
7. Budoucnost.....	42
7.1. Budoucnost cestopisů v Čechách a ve Slovinsku	43
8. Závěr.....	47
9. Summary	49
10. Resumé	49
11. Bibliografie.....	50
12. Přílohy	53

1. Úvod

Cestopisy vždy zaujímaly své místo v dějinách literatury a s postupem doby se měnil i jejich styl.

Ve své bakalářské práci přiblížím a charakterizuji cestopisnou literaturu z obecného měřítka a vysvětlím její základní znaky. Pro tuto část použiji definice z českého i ze slovinského prostředí. Oba dva názvy *potopis* i *cestopis* se pokusím komparovat mezi sebou a ukáži rozdíly mezi oběma termíny. Pro toto srovnání budu čerpat hlavně z práce Přemysla Hausera: *Cesta a pouť: České-slovinské pararely lexikální a slovtvorné* společně s nahlédnutím do slovníku literární teorie v Čechách a ve Slovinsku.

Podám stručný vývoj cestopisného žánru v Čechách a ve Slovinsku a přiblížím jejich témata a trendy, které se společně objevovaly, a také jak se lišily v minulosti. Jako hlavní literaturu k tomuto tématu použiji díla Josefa Kinského *Čeští cestovatelé I+II* společně s prací Michaela Borovičky, který vydal tematickou řadu cestovatelství v edici *Velké dějiny země koruny české* a také dílo Andrijana Laha *Vse strani sveta*. Vylíčím také vliv historické doby na vznik cestopisu a ukážu směr jeho vývoje až do současnosti. Pro lepší orientaci a nalezení spojitostí mezi oběma kulturami nastíním cestopisy vznikající na slovinském území věnující se českému území a naopak.

Hlavním jádrem mé práce bude srovnání obou cestopisných literatur současnosti, kde vysvětlím jejich vztah a rozdíly v celkovém literárním kontextu. Dosáhnu toho analýzou čtyř českých a čtyř slovinských cestopisů, z nichž vždy dva (po jednom českém a jednom slovinském) budou mít alespoň z větší části totožný cíl své cesty. Pro analýzu použiji knihy od slovinských autorů Mateji Debelakové, Evalda Flisara, Anky Senčarové, Mare Cestnika a českých autorů Václava Fialy, Petra Zemana, Dalibora Gřese a Vlastimila Tichého. Najdu tedy hlavní společné znaky a rozdíly plynoucí z odlišného vývoje v linii samostatných států. Vyberu práce „profesionálních cestovatelů“ i běžných „turistů“, abych mohl s větší přesností vylíčit vývojové změny.

Analyzuji také postavení cestopisného žánru v obou literaturách na základě dotazníku předloženého Čechům a Slovincům, abych mohl ukázat současný stav cestopisu a jeho vnímání veřejností. Pro sběr dat jsem použil převážně internetového dotazníku, v Čechách jsem pak získával materiál i průzkumem mínění náhodně zvolených osob. V rámci Slovinska

jsem psal do vytypovaných kroužků, radií a různých organizací s žádostí o pomoc při sběru informací.

V samotném závěru své práce se potom zaměřím statisticky na vydanou cestopisnou literaturu za posledních 20 let a pokusím se najít její společné a rozdílné znaky, zvláště pak její tematické zaměření. Na základě zjištěných údajů chci nalézt možný budoucí trend ve vývoji cestopisné literatury jak v Čechách, tak i ve Slovinsku.

2. Cestopis a cestopisný román

Cestování se s příchodem moderních a technických vymožeností podstatně zjednodušilo a dostat se na druhou stranu světa je možné daleko snadněji, než tomu bylo v předchozích letech. S tím samozřejmě přichází i rozvoj cestování a určitá rostoucí oblíbenost cestopisu jako literárního žánru, což můžeme dokázat i faktem, že se v posledních letech prudce zvýšil počet vydaných zápisů, které popisují cestu či dá se říci i dobrodružství.

Cestopis se ve slovníku literární teorie charakterizuje jako směsice různých žánrů, a to dokumentární, umělecké nebo publicistické povahy. Je ovšem důležité vysvětlit rozdíl mezi literárním a neliterárním cestopisem. Neliterární cestopis se snaží dbát především v první řadě na fakta a snaží se zdokumentovat naprosto přesný plán a popis cesty, včetně podrobných číselných hodnot. Zatímco v případě literárního cestopisu není kladen zase takový důraz na pravdivost a skutečnost, údaje potom spíše mohou vymezovat rámec textu nebo jen počáteční bod. Literární cestopis je genealogicky rozdělený, což se může projevit například jako epika, báseň, fejeton, novela nebo román atp. Cestopis je „pololiterární druh, který má blízko k vědeckému, reportážnímu a dokumentárnímu stylu. Cestopis, jako hybridní literární žánr, navzdory své dokumentárnosti, nejvíce subjektivně ukazuje cestu, protože v něm vždy existuje určitý rozdíl mezi podobou navštívené země a cestovatelovými zápisky.¹

2.1. Základní dělení cestopisu

Dělení cestopisné literatury na cestopis a literární cestopis představuje dvojí dělení textu na prvním stupni, na druhém pak zahrnuje genealogické řazení, jakožto i vznik literárních typů a žánrů, na kterých se podílí cestování ať už tematicky nebo kompozičně. Takové genealogické sortování je předmětem literární teorie, kulturní historie a ve smyslu širšího kulturního významu dělí cestopisy na poddruhy s ohledem na to, na které geografické území se zaměřuje a jaká je jejich hlavní tematika (například turistický, emigrantský, poutní, pro vysokohorskou turistiku nebo horolezecký, vojenský, legionářský či námořní.) Děj jako takový je v literárním cestopise odlišný od vymyšlených literárních žánrů (epika, novela, román). Důležité totiž je, že v literárním cestopise se středem nestává cesta, nýbrž postava cestovatele. Z tohoto pohledu se dá usoudit, že na základě vnímání pocitů cestovatele získáme daleko více poznatků o zemi nebo území, než jen ze zevrubného popisu cesty v neliterárním cestopise. Tematické a kompoziční skladby cestovatelského románu jsou motivovány

¹ SOSIČ, Alojzija Zupan. *Zavetje zgodbe: sodobni slovenski roman ob koncu stoletja*. Ljubljana: Literarno-umetniško društvo Literatura, 2003, s. 125-128. ISBN 9616098489

prostorovou transformací, která zdůrazňuje neustálý pohyb epického subjektu – cestopisce, a také, kde jako vypravěč obrací pozornost od cesty k sobě samotnému.²

2.2. Jazykový základ cestopisu v porovnání s českým a slovinským

Pro jazykové srovnání slova cestopis a potopis bych rád charakterizoval obě slova a jejich vznik. Pro lepší představu se zaměřím na čtyři slova, dvě česká: cesta, pouť a dvě slovinská: cesta, pot. Pokud se blíže zaměříme na český význam slova cestopis – tedy slovo cesta, mohli bychom toto slovo popsat jako *nepříliš široký pruh země ušlapaný n. projetý a zvlášť upravený pro chůzi n. pro jízdu menšími povozy*.³ Slovo cesta v postupném procházení významu slov nám dává možnost charakterizovat cestu do tří hlavních skupin:

- 1) Místo pro chůzi či jízdu
- 2) Progres a postup do dosažení životních, pracovních a dalších cílů
- 3) Pohyb a posun k nějakému cíli myšleno ve vztahu k cestování

Z bližší charakteristiky můžeme usoudit, že v případě bodu číslo jedna se jedná o konkrétní objekt popisující věcný význam, zatímco u zbylých dvou bodů se jedná spíše o význam abstraktní a odvozený právě z bodu prvního. Slovo má samozřejmě spoustu významů a odvozenin. Pokud bychom blíže popsali slovinský význam slova cesta, jeho příbuzná a odvozená slova, dojdeme k výsledku, že potence slova cesta u slovinského jazyka je podstatně nižší, než jak je tomu v porovnání s českým. Při nahlédnutí do spisovného slovinského slovníku na slovo cesta vyjdou nám tyto významy:

- 1) Širší cesta zvláště určená pro jízdu
- 2) Vzdálenost, kterou je potřeba ujít pro dosažení místa určení
- 3) Schopnost pohybovat se z jednoho místa na druhé
- 4) Způsob jak dosáhnout nějakého cíle

² Více v SOSIČ, Alojzija Zupan. *Zavetje zgodbe: sodobni slovenski roman ob koncu stoletja*. Ljubljana: Literarno-umetniško društvo Literatura, 2003, s. 125-128. ISBN 9616098489

³ Slovník spisovného jazyka českého. *Ústav pro jazyk český* [online]. 2011 [cit. 2012-12-02]. Dostupné z: <http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php>

Cesta je tedy, co se týče základních významů, víceméně podobná jak ve slovinštině, tak i češtině. Pro věcný příklad zde vložím malý přehled odvozenin slova cesta v obou zmíněných jazykových kulturách.⁴

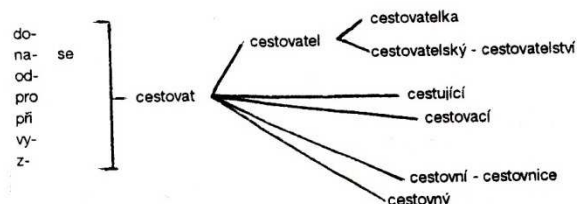
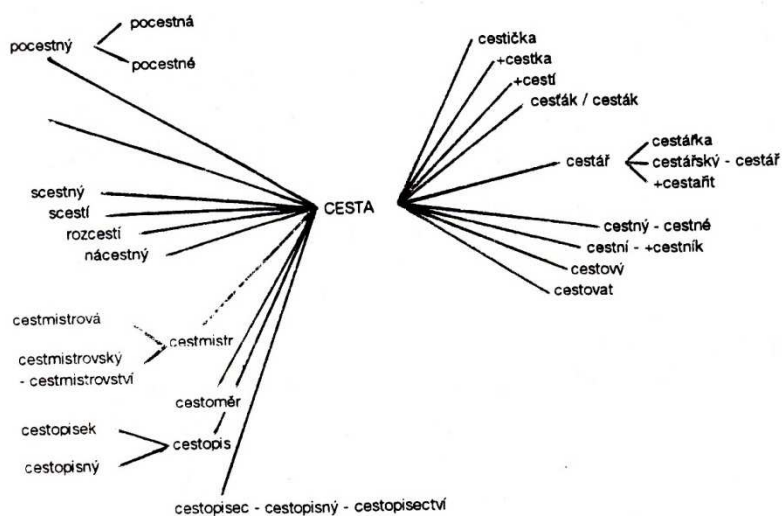
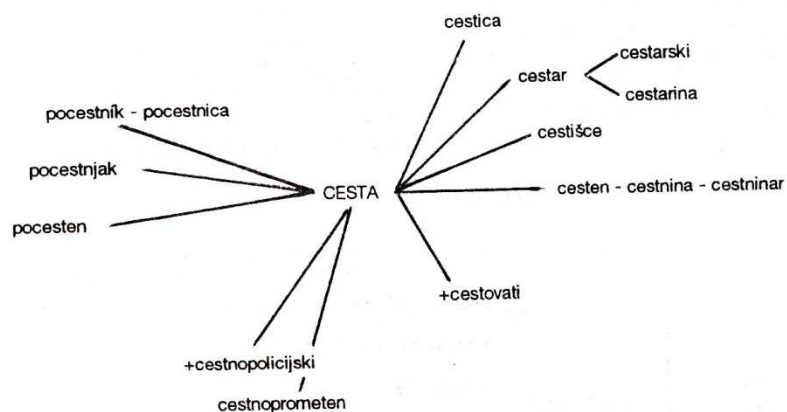
Zde můžeme vidět přímo rozdíly ve významu obou slov v rozdílných jazykových kulturách. Jak jistě víme, Slovinci pro cestopis používají slovo potopis, zatímco u nás máme cestopis. Proto po nahlédnutí do slovníku slovinského spisovného jazyka na slovo pot, zjistíme, že pot má 10 rozdílných významů, z čehož pochopitelně vyplývá, že bohatost tohoto slova je daleko větší, oproti právě již výše zmíněnému slovu cesta. *Důležité je, že jako první se uvádí konkrétní označení pruhu země pro chůzi nebo jízdu, pak část země, kterou je možné projít, vzdálenost; další důležitý význam je pohyb, přemístování tedy děj. Ostatní významy jsou odstíny významů základních.*⁵ Přemysl Hauser ve svém příspěvku také uvádí slovo pouť, které přirovnává ke slovu pot. I zde s přihlédnutím ke slovníku spisovné češtiny nám vyjdou tyto významy: putování ve smyslu cestování, putování na náboženské místo, církevní slavnost k uctění památky světce, jemuž je zasvěcen místní kostel, kaple ap., spojená s lidovou zábavou, různými atrakcemi, prodejem u stánků apod. – například u nás poměrně známá Matějská pouť⁶. A konečně poslední význam je dárek zakoupený právě na této zábavě. V komparaci se slovinským pot je tu tedy jeden zásadní význam, a to, že význam slova pot dle významového slovníku neoznačuje putování na náboženské místo.

Z níže uvedených přehledů a významů lze tedy konstatovat, že ačkoliv slovo cesta má stejný či velice podobný význam v obou kulturách, a ačkoliv jsou slova shodná, ne vždy znamenají totéž a ne vždy se používají ve stejném označení a použití v praxi.

⁴ HAUSER, Přemysl. Cesta a pouť: České-slovinské pararely lexikální a slovtvorné. In: *Cesty a cestování v jazyce a literatuře: sborník příspěvků z konference konané 6.-8.9. 1994*. Vyd. 1. Ústí nad Labem: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, 1995, s. 40-45. Acta Universitatis Purkynianae, 11. DOI: 80-7044-108-9.

⁵ HAUSER, Přemysl. Cesta a pouť: České-slovinské pararely lexikální a slovtvorné. In: *Cesty a cestování v jazyce a literatuře: sborník příspěvků z konference konané 6.-8.9. 1994*. Vyd. 1. Ústí nad Labem: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, 1995, s. 43. Acta Universitatis Purkynianae, 11. DOI: 80-7044-108-9

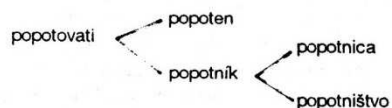
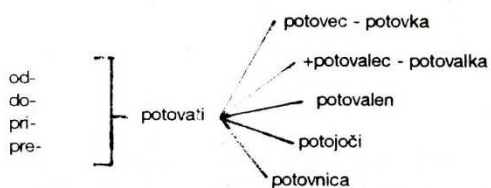
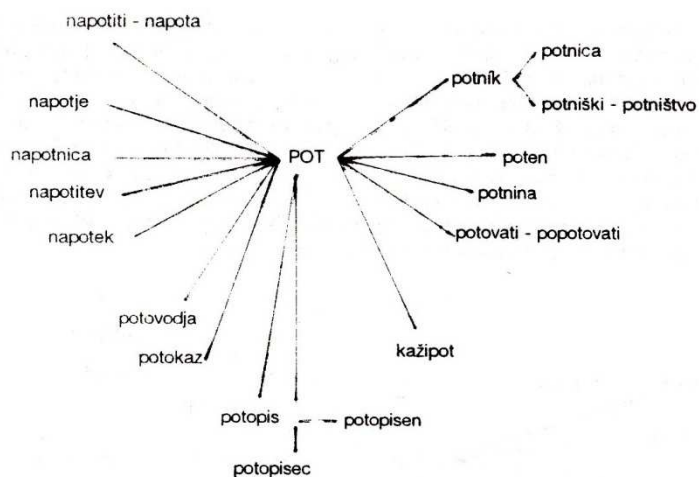
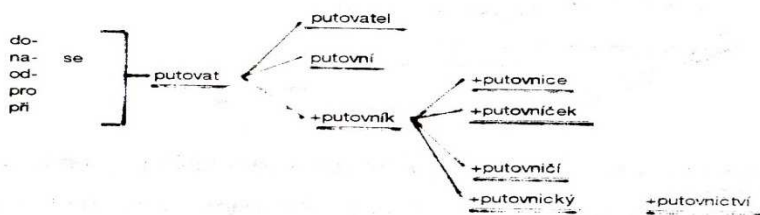
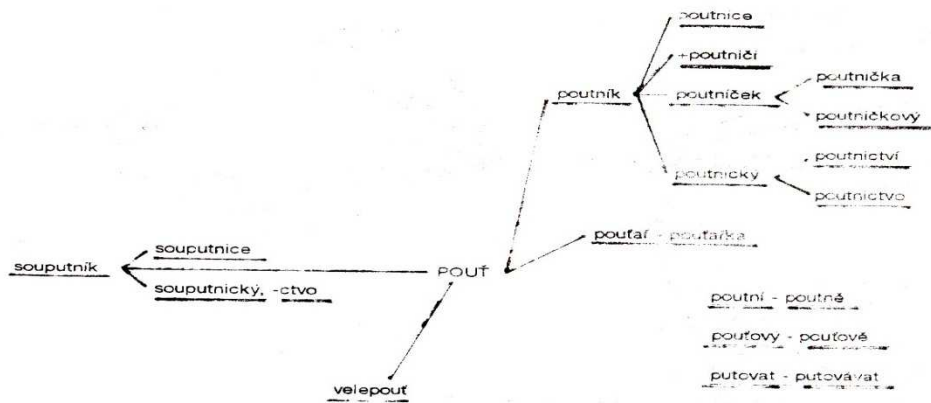
⁶ Matějská pouť se dříve konala u kostela sv. Matěje a byla místem pro poutníky. Později, když se začaly mimo stánků objevovat i zábavní atrakce se konání pouti přesunulo na Letnou v roce 1960. O tři roky později se přesunula na dnešní Výstaviště.

7

Při pohledu na výše uvedené tabulky můžeme zde pozorovat rozdíl v příbuznosti slova cesta v českém jazyce a slovinštině. Můžeme zároveň odvodit fakt, že slovo cesta je v českém jazyce užíváno daleko častěji, než jak je tomu v jazyce slovinském.

⁷ HAUSER, Přemysl. Cesta a pouť: České-slovinské pararely lexikální a slovtvorné. In: *Cesty a cestování v jazyce a literatuře: sborník příspěvků z konference konané 6.-8.9. 1994*. Vyd. 1. Ústí nad Labem: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, 1995, s. 40-45. Acta Universitatis Purkynianae, 11. DOI: 80-7044-108-9

8

⁸ HAUSER, Přemysl. Cesta a pouť: České-slovenské pararely lexikální a slovtvorné. In: *Cesty a cestování v jazyce a literatuře: sborník příspěvků z konference konané 6.-8.9. 1994*. Vyd. 1. Ústí nad Labem: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, 1995, s. 40-45. Acta Universitatis Purkynianae, 11. DOI: 80-7044-108-9

Pokud se blíže podíváme na grafy obsahující slova příbuzná s pot a pout', tak zde dochází k naprosto opačnému trendu, než jak tomu bylo v případě slov cesta. Zde jasně můžeme vidět bohatost slova slovinského pot v porovnání s českým slovem pout'. Na základě těchto grafů pak můžeme pozorovat rozdíl, který se vyvíjel odlišně v obou kulturách a proč se v Čechách používá slovo cestopis a ve Slovinsku potopis.

3. Z historie cestopisu

3.1. Cestopis do 18. století

Cestopisy v historii bychom mohli rozdělit do různých etap. Podle doby, kdy vznikaly, se proměňovala i jejich podoba. Pokud se zaměříme na úplný původ cesty, mohli bychom se inspirovat i například knihou bible. Zde se motiv cesty objevuje poměrně běžně, ať už se jedná o cestu Židů do země zaslíbené, či potopa světa a Noemova archa. Cesta se tedy vyskytuje v lidské kultuře už od nepaměti. Ve starém Řecku líčí Homér cestu Odyssea zpět na svou rodnou Ithaku, která trvala 10 let, či putování Iasona a argonautů za zlatým rounem. Těmto eposům a bájím bychom mohli přiřadit spíše umělecký charakter. Na druhé straně vznikaly jakési cestovatelské příručky zvané Itineraria, které obsahovaly seznam vesnic, měst, měst a poštovních stanic římské říše a informace o vzdálenosti mezi nimi. Byly postaveny podle základních pojmů formulovaných řeckými kartografy, jako byl Agrippa a Ptolemaios.⁹ Z roku 333 n.l. je dochován také takzvaný Bordeaux Itinerary, který pochází od neznámého cestovatele putujícího do Jeruzaléma, což je zatím nejstarší dochovaný křesťanský itinerář.

Cestování ve středověku bylo ve znamení úpadku. Alespoň co se týče cestování po souši. V první řadě to bylo z důvodu nedostupnosti finančních prostředků, jelikož středověké říše nebyly tak bohaté jako státy v antice. Takové cesty si pak mohl dovolit bohatý šlechtic nebo církevní hodnostář. Je důležité také poznamenat, že zde nebyla taková snaha o výstavbu nových silnic tak, jako tomu bylo například v antickém Římě. Ve středověku se s cestopisem objevuje zejména pojetí cesty k Bohu. Eduard Petruš přímo uvádí: „*Jeho cílem nebyla informace, ale afirmace, tj. potvrzení již poznaného a kanonizovaného pojetí světa a lidské existence.*”¹⁰ Proto je pro středověk typické cestování na různá poutní místa s náboženským podtextem. Například uveďme Santiago de Compostela ve Španělsku, která patří dodnes k jedním z nejvýznamnějších poutních míst v Evropě jako takzvaná Svatojakubská cesta. V poutnickém průvodci, který vznikl okolo let 1140-1150 se píše: „*Věřící, kteří putují ke svatému Jakubu, a kteří si před cestou nechají přečíst tyto poznámky, budou moci plánovat,*

⁹ Itinerarium. *Encyclopaedia Britannica* [online]. Chicago: Encyclopaedia Britannica, c2012 [cit.2013-02-06]. Dostupné z :<https://www.britannica.com/EBchecked/topic/298004/itinerarium>

¹⁰ PETRŮ, Eduard. Cesta jako klíčový motiv starších slovanských literatur. In: *Cesty a cestování v jazyce a literatuře: sborník příspěvků z konference konané 6.-8.9. 1994*. Vyd. 1. Ústí nad Labem: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, 1995, s. 69. Acta Universitatis Purkynianae, 11. ISBN 8070441089. DOI: 80-7044-108-9.

budou vědět, s jakými úkoly musí na cestě počítat“¹¹ Prvotní důvod vzniku itinerářů a cestovatelských příruček je pokus vytvořit průvodce, který ulehčuje cestu poutníkům. Dá se předpokládat, že toto užití průvodce nemohlo být masové, jelikož nebylo příliš pravděpodobné, že si poutníci brali průvodce s sebou.¹² Bez knihtisku bylo předávání velice složité. Díky ručním opisům se předávaly z jednoho člena rodiny na druhého nebo zůstávaly v klášterních knihovnách. Poutnický průvodce ale obsahuje spoustu užitečných informací o silnicích, řekách, mostech a hospicích (například hospic svaté Kristýny v Pyrenejích). Zvláštností je uvedení denní vzdálenosti, kterou je dobré urazit, ovšem je to bráno s velikou nadsázkou, jelikož ne vždy bylo možné doporučenou vzdálenost překonat. Jedním z nejdůležitějších prvků je výstraha před nebezpečím po cestě, jako je varování před pitím kontaminované vody, varování před drahými celníky nebo informace o převoznících přes řeku. Po příjezdu je velice podrobně vylíčeno, jak vypadá bazilika, včetně rozměrů, výzdoby apod.¹³ Chybí však informace o cestovních nákladech. Jsou zde popsány čtyři možné trasy z Francie do Santiaga.

Dalším významným prvkem, který vypovídá o cestování či pouti, jsou určité křížové výpravy, ve kterých se rytíři v zájmu rozšíření křesťanské víry a ochrany Kristových ostatků vydávají do Jeruzaléma. Důležitým mezníkem jsou například i zápisky z cest Giovanni de' Marignolliho, který byl vyslán s františkány do Číny. Ve středověku nejsou ale pouze cestopisy afirmativní, ale i ty, které dávají přednost pojetí více informativní části. Jedním z těchto příkladů je dílo italského mořeplavce Marca Pola Million popisující život v asijské části světa. *„Informativní složka se začala rozvíjet na úkor afirmativní funkce ve slovanských literaturách výrazněji již v 15. století a zvláště se uplatnila v humanistickém a renezančním cestopise.*¹⁴

Z let 1483 – 1484 se nám dochoval deník mohučského měšťana Bernharda z Breydenbachu, který vyrazil na cestu do Palestiny a Egypta s tlumočníkem a malířem z Nizozemska. Odlišnost v tomto deníku oproti jiným té doby je v tom, že obrázky v deníku nebyly okopírované odjinud, ale zhotovené přímo během cesty nizozemským malířem. Na

¹¹ OHLER, Norbert [přeložil Milan VÁŇA]. *Cestování ve středověku*. Vyd. 1. Praha: H, 2003, s. 320-338. ISBN 8086022900.

¹² mohlo souviset i s vynálezem knihtisku, který se rozšířil až v polovině 15. století

¹³ OHLER, Norbert [přeložil Milan VÁŇA]. *Cestování ve středověku*. Vyd. 1. Praha: H, 2003, s. 320-338. ISBN 8086022900.

¹⁴ PETRŮ, Eduard. Cesta jako klíčový motiv starších slovanských literatur. In: *Cesty a cestování v jazyce a literatuře: sborník příspěvků z konference konané 6.-8.9. 1994*. Vyd. 1. Ústí nad Labem: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, 1995, s. 69. Acta Universitatis Purkynianae, 11. ISBN 8070441089. DOI: 80-7044-108-9.

základě poměrně podrobného popisu a charakteristiky míst ve Svaté zemi bylo jeho dílo přirozeně překládáno do mnoha světových jazyků. Norbert Owel ve svém díle přímo uvádí: „*Obliby dosáhlo proto, že Breydenbach měl smysl pro zemi a národy, pro obyčejné názory obyvatel. O otevřenosti vůči cizím věcem svědčí i dodatky: Přináší tabulky s hebrejskou, arabskou, řeckou a chaldejskou abecedou, jakož i podrobný, věcně členěný arabsko-německý glosář, v němž se uvádí: tělo (od hlavy k patě), společenské zřízení (Bůh, král, rolník, pán, paní), počasí, strava, topografie, zvířata, finančnictví, řemesla a povolání, denní doby, plavba, stupně příbuznosti, ošacení, a na závěr s neúprosnou podrobností čísla.*¹⁵

3.2. Vznik a vývoj cestopisu na českém území

První cestopisy, které se objevovaly na českém území, nepocházely od českých autorů. Obyvatelé na českém území neměli z počátku moc příležitostí, jak se dozvědět něco o cizí zemi. První náznaky mohli lidé čerpat z bible, kde první částečné překlady byly v 11. a 12. století známé jako staročeské glosy - vpisy mezi řádky latinského textu. První dochovaný překlad bible pak pochází z doby v polovině 14. století jako Bible leskovecko-drážďanská.

Významný posun v historii cestopisu na českém území bylo potom 14. století, kdy byl přeložen první cestopis. Jednalo se o rytíře, původem z Anglie, Johna Mandevilla. Překladačem tohoto středověkého cestopisu z německého jazyka byl Vavřinec z Březové, český spisovatel z dob husitského hnutí. Cestopis se věnuje cizím zemím a jejich obyvatelstvu. Toto dílo na svou dobu umělo velice dobře zapůsobit na lidi. Používalo pro upoutání čtenářů zvláštního popisu lidí, kteří žijí na okraji světa. Popisuje lidské zrůdy podpořené legendami z bible. Z jeho popisů by se dali uvést například lidé s jedním okem neboli kyklopopové, člověk s vlčí hlavou nebo takzvaní jednonožci, což byli lidé skákající na jedné noze. Na základě svého vyprávění a líčení se stalo Mandevillovo dílo velice oblíbené v řadách tehdejší šlechty, a proto se velice rychle rozšířil po celé Evropě, a to až už v rukopisech nebo později tiskem.¹⁶

První deník, který líčí popis cesty z Čech, pochází ze začátku druhé poloviny 16. století ukazující cestu poselstva krále Jiřího z Poděbrad do Francie za Ludvíkem XI o

¹⁵OHLER, Norbert [přeložil Milan VÁŇA]. *Cestování ve středověku*. Vyd. 1. Praha: H, 2003, s. 455. ISBN 8086022900.

¹⁶KUNSKÝ, Josef. *Čeští cestovatelé. Díl I*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1961. s.13

vyřešení otázky tureckého nebezpečí. Cestopis pochází z pera panoše Jaroslava.¹⁷ V roce 1465 vychází v pořadí druhý deník, který popisuje diplomatickou cestu. Autorem je Václav Šašek z Bífkova. Je zde líčena cesta až na „konec světa“ tedy k mysu Finisterra¹⁸. Jeho cesta byla součástí putování Lva z Rožmitálu, což byl švagr samotného Jiříka z Poděbrad. Důvodem této cesty západní Evropou byla snaha ukázat české království jako silný stát se silným kulturním zázemím.

Na přelomu 15. a 16. století se počet našich cestovatelů ve světě, kteří po sobě zanechali literární vylíčení, případně korespondenci, dosvědčující jejich cestovatelský zájem, podstatně rozhojňuje.¹⁹ Jedním z nejznámějších cestopisů té doby je dílo litomyšlského rodáka Martina Kabátníka, člena jednoty bratrské. Čtyři bratři (bratr Lukáš, Mareš Kokovec, Kašpar z Marek a již zmíněný Martin Kabátník se vydávají díky finančnímu příspěví Bohuše Kostky z Postupic. Jeho cestopis nevznikl jeho vlastní rukou, neboť sám sebe pojmenovává „člověk v školním učení neumělý“²⁰, proto bylo jeho dílo diktováno písaři Adamu Bakaláři, který pak pojmenovává dílo z roku 1593 jako Cesta z Čech do Jeruzaléma a Egypta, kde přímo v předmluvě můžeme najít Kabátníkův stručný životopis zpracovaný A. Bakalářem. Lucie Strochová ve svém díle udává: „Kabátník,, chová, ohlédneme-li od celkově negativního obrazu cestování, k Orientu vztah plný obdivu. Krása paláců i prostých domů, velikost a výstavnost měst, čistota, fungující správa, spravedlnost Arabů a milosrdný vztah k vězňům, nákladnost oděvů, jakkoliv trochu svědčí o arabské rozmazlenosti – tím vším Orient daleko předčí „země jazyka našeho“.²¹ Dílo tedy vzniká na základě faktu, že Martin Kabátník se zaměřuje na obyvatele a prožitky z cest, co sám vidí okolo sebe, díky čemuž podává ucelenou formou zprávu ze svého cestování. V jeho spisu je však potřeba brát v úvahu především zažitou představu své doby, jako například, že řeka Nil teče z ráje.

Pár let poté, kdy vzniklo dílo Martina Kabátníka, kde mimo jiné líčil svou cestu po Egyptě, vyšlo dílo Kryštofa Haranta z Polžic a Bezdruzic. Ten se vydal roku 1598 ze zámku v Bělé na dlouhou cestu přes Cham, Brixen, Treviso a Benátky a později lodí přes Krétu, Kypr do Jaffi, aby se co nejdříve dostal do Svaté země a dále pak do Egypta. Harantův

¹⁷ Více se tomuto tématu věnuje M. Nejedlý ve svém díle Deník panoše Jaroslava o poselstvu z roku 1464 jako historický pramen k plánu protitureckého tažení Jiřího z Poděbrad. IN: *Pavel Soukup, Jaroslav svátek a kolektiv, Křížové výpravy v pozdním středověku. Kapitoly z dějin náboženských konfliktu*, Praha 2010, s. 202-215

¹⁸ nachází se v nejzápadnější části Španělska poblíž poutního místa Santiaga de Compostela

¹⁹ KUNSKÝ, Josef. *Čeští cestovatelé. Díl 1.* 1. vyd. Praha: Orbis, 1961. s. 28.

²⁰ POSPÍŠILOVÁ, Věra. Cesta Jednoty Bratrské. In: *Cesty a cestování v jazyce a literatuře: sborník příspěvků z konference konané 6.-8.9. 1994.* Vyd. 1. Ústí nad Labem: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, 1995, s. 75. Acta Universitatis Purkynianae, 11. ISBN 8070441089. DOI: 80-7044-108-9..

²¹ STORCHOVÁ, L. *Mezi houfy lotrův se pustiti--: české cestopisy o Egyptě 15.-17. století.* Praha: Set out, 2005, s. 421-422. ISBN 80-86277-44-5.

cestopis se skládá z dvou dílů. První se věnuje jeho cestě do Palestiny a druhý je o cestě přes Egypt na Sinaj a návratu domů. Nilu věnuje Kryštof Harant dost prostoru. Jedna z velice zajímavých informací je i popis zvířat žijících u Nilu. Pozoruhodný je například jeho popis krokodýla. „*V té řece Nýlu jsou rozličné ryby, jež by dlouho bylo vyčítati, některých však toliko potvor dotknu, jako předně krokodýlův. To zvíře jest čtvernohé, dlouhé a nízké, šeredné, hrozné a ošklivé, některé 5, 6, 10 až i 20 loket dlouhé i s ocasem, kterýž obyčejně tak dlouhý má, jak samo dlouhé jest, a tři dni předtím, nežli samo do Cairu přijeli, pravili nám na cestě, že jsou jednoho krokodýla živého tak hrubého do města přinesli, že sou ho na dvou velbloudích svázaného nésti musili.*”²² Popis se dále věnuje tomu, jak krokodýli snášejí vejce, tvaru jeho tlamy, ale uvádí i to, že jeho kousnutí je jedovaté. Z textu je dále patrné, že už v 15. století bylo známo dnes již zažité spojení krokodýlí slzy. V jeho knize je přímo psáno, že pokud krokodýl požívá lidskou oběť, tak přitom pláče. Můžeme říci, že se nejedná jen o zevrubný popis toho, co Kryštof Harant viděl, ale že nějaký čas i studoval a sbíral nejrůznější poznatky od lidí. Z bližšího pohledu na jeho dílo v komparaci s Martinem Kabátkem je patrné, že Kryštof Harant nebyl zdaleka tak okouzlen, jak ukazuje i tento úryvek: „*Místěčko jsme těsné měli, ležeti jsme v něm nemohli, ale sotva jsme sedě spali. Smradu od nečistot lidských, zvláště od těch, kteříž moři nezvyklí, všecky útory slabé a průduchy otevřené měli, okolo nás ze všech stran nečistili a neřád dělali, tak řebý nebylo divu, aby sobě člověk byl všeho nezošklivil a nemoci nedostal. Ale což bylo činiti, nežli trpěti. Pacienza es el mejor remedio a qualquier dolor.*“²³

Z předchozího úryvku je patrné, že názory cestovatelů na stejnou krajinu jsou značně subjektivní, kde například Martin Kabátek o několik let dříve referuje s nadšením o krásách Egypta, tak naopak Kryštof Harant se vyjadřuje o této zemi s despektem a znechucením ve srovnání s evropskými poměry, ve kterých žil. Jak si můžeme všimnout, Kryštof Harant zde i dokládá částečný úpadek literatury častým používáním latinských či germánských výrazů nebo i přísloví, které často ruší od plynulého čtení jeho díla.

V době, kdy se cestování stalo za renesance módní a cestování patřilo i k tradičnímu vzdělání mladého člověka, podnikl Bedřich z Donína cestu po střední a západní Evropě. Oproti jiným cestopisům, které vznikaly v dřívější době, se odlišoval především tím, že se zaměřovali na evropskou oblast, což nebylo tak běžné viz výše uvedené příklady Kryštofa

²² STORCHOVÁ, L. *Mezi houfy lotrův se pustiti--: české cestopisy o Egyptě 15.-17. století*. Praha: Set out, 2005, s. 150. ISBN 80-86277-44-5.

²³ HARANT, Kryštof. *Putování aneb cesta z Království českého do Benátek a odtud po moři do země Svaté, země judské a dále do Egypta. Díl 2.* [online]. 1854. vyd. 1999, s. 26 [cit. 2013-06-24]. Dostupné z: http://web2.mlp.cz/koweb/00/03/60/26/10/cesta_z_kralovstvi_dil_2.pdf

Haranta a Martina Kabátníka, kde se centrem jejich zájmu stala Svatá země a Egypt. Stejně jako u dřívějších cestopisů se tento cestopis také věnuje vlastním prožitkům z cesty než jeho účelu. Mnohdy tedy závisí na vzdělání autora a jeho literárním umění. Bedřich Donín zpracoval svůj cestopis až po příjezdu, takže měl spoustu času, aby podstatně upravil sloh a styl psaní svého díla, což na druhou stranu znamenalo ochuzení se o obsažené zážitky s aktuálními pocity.²⁴ Bedřich Donín ale vystihl a zpřijemnil své dílo četnými kresbami, malovanými temperovými barvami.²⁵ Donínův cestopis se zachoval pouze v jednom výtisku bez titulní strany a s chybějícími 8 listy. Je uložený na Strahově.

V 19. století se objevuje nárůst průzkumného cestovatelství, zvláště ve vztahu s imperialismem, kdy se státy jako Velká Británie, Francie a v menší míře i Německo, Španělsko a jiné snažily obsadit co nejvíce světa. V Čechách je však, alespoň v první polovině století, trend opačný. V čele zájmu byl hlavně boj o zrovnoprávnění jazyka, pozdvižení české kultury a vyřešení národnostních problémů v souvislosti s českým národním obrozením. Je tedy zřejmé, že zájem o cizí země a objevování se dostal do pozadí.²⁶ Ve 20. letech 19. století se do povědomí dostávají hlavně cestopisná díla v souvislosti s národním obrozením. Tedy od K.H. Máchy, J. Kollára či M. Z. Poláka. Jejich publikace byla převážně v časopisech. Jedním z nich byl například Hlasatel český (1806-1809). Zaměřoval se hlavně na otiskování překladů zahraniční cestopisné literatury, přičemž cílem bylo přiblížit českým čtenářům vzdálené exotické kraje. Nešlo zde o publikaci dobrodružného děje, ale snaha o edukaci čtenářů. Děj byl spojen s úvahami. V letech 1820-1823 byl v časopise Dobroslav zveřejněn cestopis od M. Z. Poláka s názvem *Cesta do Italie*.²⁷ Jak bylo výše uvedeno, v období, kdy bylo vlastenectví důležité v české společnosti, se stalo tématem beletristických cestopisů pouze území Čech. Lenka Kusáková ve svém díle vymezuje tři linie cestopisu. První z nich označuje za sentimentální, kam řadíme J. M. Ludvíka a V. R. Krameria. Právě dílo Krameria *Česká Helvecie* bylo zveřejněno v časopise Hyllos-Dobrosvět, kde byl redaktorem. Později vychází také Ludvíkovo dílo *Helvecie Saské*. Název je jednoznačně odvozen od latinského označení Švýcarska. Jméno bylo vybráno v souvislosti s nedotčenou přírodou Švýcarska. Cílem bylo

²⁴ PAVERA, Libor. Západní Evropa v cestopisech Václava Šaška z Bříkova a Bedřicha Donína. In: *Cesty a cestování v jazyce a literatuře: sborník příspěvků z konference ; [redakce Dobrava Moldanová]*. 1. vyd. Ústí nad Labem: Univerzita J.E.Purkyně, 1995, s. 93-103. ISBN 80-7044-108-9.

²⁵ *Česká touha cestovatelská : cestopisy, deníky a listy ze 17. století*. Edited by Simona Binková - Josef Polišenský. Praha: Odeon, 1989

²⁶ ROZHON, Vladimír. *Čeští cestovatelé a obraz zámoří v české společnosti*. 1. vyd. Praha: Aleš Skřivan ml., 2005, s. 5-10. ISBN 80-86493-18-0.

²⁷ KUSÁKOVÁ, Lenka. Český cestopis v časopisech 20. let 19. století. In: *Cesty a cestování v jazyce a literatuře: sborník příspěvků z konference ; [redakce Dobrava Moldanová]*. 1. vyd. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 1995, s. 112-117. ISBN 80-7044-108-9.

soustředit se na přírodu, vnímat požitky a vjemy a být v harmonii s přírodou. Jeho cestopis se týkal Šárky v Praze²⁸ „Zavede nás do romantické scenerie skal, strmých srázů a hrozivého ticha, která líčí plasticky v barvách, zvucích a vůních. Zachycuje poutníkovy pocity ohromení až úzkosti z velikosti přírody.“²⁹ Sentimentální cestopisy se tedy řadí do linie preromantismu a jsou inspirovány J. J. Rousseauem. Je pro ně typické vnímání pocitů z pobytu ve volné a nespoutané přírodě.

Druhým typem cestopisu, který se v časopisech objevuje, je vlastenecký cestopis. Jejich cílem je daleko větší důraz na národní hrdost a již zmíněné vlastenectví. Jedno z významných děl tohoto typu je *Vejpis ze zaznamenání vlastence V. S-ka po Čechách a Moravě cestujícího*. Jeho autorem je pravděpodobně J. V. Sedláček. V tomto díle, ve srovnání se sentimentálními cestopisy, není vůbec kladen důraz na nějaké pocitové vnímání, ale snaží se o zachycení průběhu cesty. Snahou tohoto cestopisu je poukázat na krásu české krajiny a ukázat, že je na co být pyšný. Vlastenecký cestopis se snaží maximálně potlačit vlastní vjemy, a ačkoliv jsou zde užívány superlativy, soukromý názor je tlumen do pozadí. Všimá si ale i rozšířenosti českého jazyka po území, kde putuje, a tím si i uvědomuje blízký vztah jazyka a literatury. Poslední typ cestopisu je ztotožněn s prací M. S. Patrčky. Jeho dílo vyšlo v časopise *Příteli mládeže* pod názvem *O krkonošských horách*. Jeho dílo se zaměřuje na život obyčejných lidí a jejich vlastních problémů a snažil se o to, aby podrobně vylíčil čtenářům jejich sociální aspekty a problémy. V jeho díle je znát vliv realismu. Patrčka si vybral právě život prostých lidí, jelikož sám pocházel z chudého prostředí.³⁰

Asi nejznámější český cestoval v povědomí laické veřejnosti je Emil Holub. Právě on je nejčastěji spojován s cestováním na africkém kontinentu. Díky pomoci Vojtěcha Náprstka³¹ po několika cestách dorazil do Prahy s 30900 kusy sběrného materiálu a během svých přednášek začal psát svůj první dvousvazkový cestopis pod názvem *Sedm let v jižní Africe* (vydaný v roce 1880), ilustrovaný rytinami z Vídně, které byly inspirovány Holubovými kresbami. Jeho druhý cestopis pod názvem *Druhá cesta po jižní Africe* (vydaný v roce 1890) byl dokonce díky vysoké oblíbenosti přeložen do němčiny, angličtiny a francouzštiny.³²

Masivní nárůst cestovatelství začal zvláště ve druhé polovině 19. století. Byla tu jistě přímá souvislost s větší emancipací českého národa a zvýšenou touhou po poznání spolu

²⁸ tamtéž

²⁹ KUSÁKOVÁ, Lenka. Český cestopis v časopisech 20. let 19. století . In: *Cesty a cestování v jazyce a literatuře: sborník příspěvků z konference ; [redakce Dobrava Moldanová]*. 1. vyd. Ústí nad Labem: Univerzita J.E.Purkyně, 1995, s. 113. ISBN 80-7044-108-9.

³⁰ Více v díle Lenky Kusákové

³¹ Vojtěch Náprstek byl mecenášem cestovatelů a ti mu za to pomohli vytvořit velmi cenou sbírku materiálů.

V roce 1888 byl jedním se zakladatelů Klubu českých turistů

³² KUNSKÝ, Josef. *Čeští cestovatelé. Díl 2*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1961. s. 104-113.

s rostoucí sebedůvěrou ve společnosti. Díky vlivné osobě Vojtěcha Náprstka je zřejmé, že převážná část cestovatelů se znala osobně. Ačkoliv se cestovatelé vzájemně respektovali, nebylo výjimkou, že mezi nimi docházelo k roztržkám. Jedním z nejznámějších rozkolů je pak roztržka mezi Čeněkem Pacltem³³ a Emilem Holubem. Oba dva se setkali v jižní Africe na diamantových polích. Zpočátku byl Paclt velice šťastný z osobního setkání, jak je popsáno z jeho dopisu “ *Tu jsem se dočetl, že do Eliščina Portu přicestoval krajan můj dr. E. Holub, maje v úmyslu prozkoumati posud neznámé končiny Jižní Afriky. Mladý Michaelis vypravoval mně, že jest již u jeho švagra Heřmana Michaelise, že s ním přijede do Fauresmuthu, a že snad zavítá také do polí diamantových. Zprávu tuto uvítal jsem s radostí a těšil se na milého hostě. Setkati se s krajanem bývá v cizině vždy milým překvapením.*”³⁴ Stejně nadšení, jaké můžeme vidět u Paclta, platilo i u Emila Holuba. Je ale třeba vzít v úvahu, že Holub neuměl moc dobře cizí jazyky a Paclt se mu stal díky tomu zprostředkovatelem a překladatelem. Je dobré také připomenout, že ani finanční situace Emila Holuba nebyla ideální, a tak můžeme říci, že na něm byl v přeneseném slova smyslu zpočátku závislý. Jejich přátelství vydrželo asi do roku 1872, kdy Paclt začátkem roku následujícího píše: „*Tak žili jsme přátelsky po nějaký čas. Dr. Holub přicházel ke mně velmi často, mnohdy u mne i spával. Později však upřímné přátelství naše ochabovalo a se uvolňovalo, až i v lhostejnost' přešlo. Nebyl' jsem při svém zaměstnání s to všem jeho žádostem vyhověti.*”³⁵ Z dopisu můžeme vyčíst, že vztahy nebyly nepřátelské, ale spíše začali jít oba svou vlastní cestou bez vzájemné kooperace. A Emil Holub odcestoval sám. Vladimír Rozoň se ve své práci zmiňuje o možném důvodu vzniku nepřátelství mezi Holubem a Pacltem. Přímo udává, že ačkoliv se nedochovala smlouva, kterou nabízel Holub Pacltovi, je velice pravděpodobné, že nebyla rovnocenná a Paclt v něm měl zaujmout podřízené postavení. Roku 1874 vypuká nepřátelství. Vodítko vzniku je možné vyčíst s dopisu Paclta o rok později, proč se k němu otec a syn Teichové³⁶ chovají chladně a odměřeně.: „*Teich dlouho nechtěl s pravdou ven. Konečně jsem se dozvěděl, že jakýsi člověk, jemuž jsem svého času prokazoval dobrodiní, se mi tím odměnil, že u mě u Teichů jak mohl očernil. Namluvil jim, že o nich roztrušují, jací jsou podvodníci a šejdíři, že každého sedláka,*

³³ Čeněk Paclt byl prvním Čechem, který navštívil 5 obydlých kontinentů. Nejprve díky nedostatku finančních prostředků v Čechách odjel do Ameriky přes New York a účastnil se mexicko americké války. Později cestoval přes Rio de Janeiro zpět do Ameriky a odplul do Austrálie hledat zlato. Po návratu na pár let do svého rodiště v Turnově odjel do Afriky, kde stejně jako Holub procestoval jižní Afriku.

³⁴ ROZHOŇ, Vladimír. *Čeští cestovatelé a obraz zámoří v české společnosti*. 1. vyd. Praha: Aleš Skřivan ml., 2005, s. 145. ISBN 80-86493-18-0.

³⁵ ROZHOŇ, Vladimír. *Čeští cestovatelé a obraz zámoří v české společnosti*. 1. vyd. Praha: Aleš Skřivan ml., 2005, s. 151. ISBN 80-86493-18-0.

³⁶ Otec a syn pocházející z Mecklenburska, se kterými se Paclt setkal při cestě do Diamantových polí

jenž jim prodává nebo od nich kupuje, šidí atd. atd“³⁷ Dopis pak končí větou: „Když jsem skončil rozmluvu s Teichem, popadl jsem ohromný býkovec a hnal se do bytu toho utrhače. Štěstí bylo pro něho i pro mne, že jsem ho nezastihl doma“³⁸ Emil Holub na to reaguje ve svém prvním cestopise Sedm let v jižní Africe následovně: „Jak velice potřebí bylo opatrnosti v obcování s obyvateli polí diamantových, seznal jsem bohužel sám na krajanu bydlícím ve blízkém (dvě anglické míle vzdáleném) Kimberlei, o němž jsem doufal, že mi bude věrným přítelem. Krajan ten těšil se jako mnohé jeho soudruhů, že si za krátko nashromáždí pokladův, a stal se diggerem. Ačkoliv pak v obcování měl se ke mně velmi přátelsky, tož strojil mi za zády lstivé a nectné úklady a provozoval tak déle dvou let dvojí hru, až mně listy z vlasti protřely oči“³⁹ Z dopisu E. Holuba je tedy patrné, že někdo z Čech měl veliký zájem na tom, aby se Holub a Paclt neshodli a ukončili tak svoje přátelství.⁴⁰

Předcházející část jsem zařadil hlavně proto, abych ukázal, že ačkoliv v druhé polovině 19. století byli cestovatelé velice vážení, respektovaní a populární mezi širokou českou veřejností, ani oni se nevyhnuli intrikám a zákulisním machinacím. Je ale důležité poznamenat, že i tato roztržka hraje svou roli ve vývoji a vlivu cestopisců v Čechách.

3.3. Vznik a vývoj cestopisu ve Slovinsku

Vývoj cestopisu ve Slovinsku sahá do doby na pomezí 15 a 16. století, kdy Benedikt Kuripečič vydal své dílo *Itinerarium Wegrayss Kun. May. potschafft gen Constantinopel zu dem Türckischen Keiser Soleyman. Anno xxx*, vydané v latinském jazyce. Jedním z nejdůležitějších mezníků v zaalpské oblasti je 19. století, přesněji 40. léta. V té době se vydal slovinský misionář a výzkumník Ignacij Knoblehar. Nejprve byl odeslán do Sýrie, aby se seznámil s jazyky a později přes Jeruzalém, Palestinu se dostal v roce 1847 do Egypta a z Káhiry pak lodí do Chartumu, hlavního města Súdánu, kde začal svojí misi. Právě ze Súdánu pochází jeho dílo *Potovanje po Beli reki*. Kde se věnuje zážitkům právě ze Súdánské oblasti Bílého Nilu.

Mezi jednoho z nejznámějších cestopisců v polovině 19. století je především Fran Levstik. Ten se stal významným v době takzvaného čítárenského období. Sám Levstik se stal v Terstu

³⁷ ROZHOŇ, Vladimír. *Čeští cestovatelé a obraz zámoří v české společnosti*. 1. vyd. Praha: Aleš Skřivan ml., 2005, s. 155. ISBN 80-86493-18-0.

³⁸ ROZHOŇ, Vladimír. *Čeští cestovatelé a obraz zámoří v české společnosti*. 1. vyd. Praha: Aleš Skřivan ml., 2005, s. 155-156. ISBN 80-86493-18-0.

³⁹ ROZHOŇ, Vladimír. *Čeští cestovatelé a obraz zámoří v české společnosti*. 1. vyd. Praha: Aleš Skřivan ml., 2005, s. 155. ISBN 80-86493-18-0.

⁴⁰ Více v ROZHOŇ, Vladimír. *Čeští cestovatelé a obraz zámoří v české společnosti*. 1. vyd. Praha: Aleš Skřivan ml., 2005, s. 140-158. ISBN 80-86493-18-0.

tajemníkem jedné z čítáren pod názvem Slovanská čítárna. Nebyla to však pouze knihovna, ale také centrum kulturního a slovenského života, Byl mimo jiné i aktivní při pořádání táborů, což byla setkání pod širým nebem v souvislosti s národním hnutím. Ale hlavně je autorem krátkého cestopisu s názvem *Popotovanje iz Litije do Čateža*. Putování provedl 11. listopadu 1857. Jeho editor Anton Slodnjak přímo píše: “*tak podrobné, že se můžeš zcela spolehnout na jeho popis a přemýšlíš nad jeho bystrým pozorováním a neměnným životem v těchto vzdálených kopcích. Jen na jednom místě musíte zabočit doleva místo doprava, kde píše autor*“⁴¹ Litija se nachází asi 20km od vesničky Čatež, východně od Lublaně. Jeho cestopis je tedy napsán na velice krátkou vzdálenost, ale i přesto je zde podrobně vylíčeno jeho setkávání s lidmi po cestě. Cestopis vyšel v Janežičově časopisu *Slovenski glasnik*, a to za cenu deseti zlatých, za kterou je možné dostat nejlepší národopisné dílo.⁴² Tradice jeho cesty zůstává ve Slovinsku dodnes velice populární, a proto se každoročně na jeho počest pořádá pochod z Litije do Čateže známá jako *Levstikova Pot* a to dvěma cestami, první je severní a druhá jižní.⁴³ V listopadu 2013 se uskuteční již 23. ročník této tradice. Je tedy vidět, že Levstikův cestopis je velice oblíbený do dnešní doby.

V devadesátých letech 19. století vydal dva cestopisy spisovatel, dramatik a publicista Anton Aškerc. První z nich dostal název *Izlet v Carigrad: popotne črtnice*, ve kterém popisuje svůj názor na Turecko. Druhý cestopis s názvem *Dva Izleta na Rusko: črtice popotnega dnevnika* ve které potom popisuje cestu Petrohrad, Moskva, Kyjev oblast Černého moře a Kavkaz. Aškercovy cestopisy jsou směsicí geografie, politiky a kulturně historické.

V první polovině 20. století píše cestopisy kromě Josipa Lavtižara, o kterém se zmíním později, také Josip Suchy, který byl zároveň překladatelem. Jeho díla jsou soustředěna převážně na Orient a asijskou kulturu. Vydal cestopis *Bežne slike iz Indije*. Díky svému dlouholetému pobytu v Orientu vydává později knihu *Uvod v buddhizem*.

Po druhé světové válce patří mezi významné slovinské cestovatele Božo Škerlj. V roce 1955 vychází jeho cestopis *Neznana Amerika* a v roce 1956 *Palme, piramide in puščave*. *Neznana Amerika* je zároveň první cestopis vydaný po 2. světové válce. Božo Škerlj je převážně antropolog, proto se i jeho cestopisy soustřeďují na vztahy mezi lidmi jejich kulturou. Ve své knize prezentuje svoje vlastní poznatky zjištěné při komunikaci s obyvateli nejrůznějších sociálních vrstev. Zaměřuje se mimo jiné i na početnou skupinu Slovinských

⁴¹ LAH, Andrijan. *Vse strani sveta: slovensko potopisje od Knobleharja do naših dni*. 1. vydání. Ljubljana: Rokus, 1999, str. 18. ISBN 961-209-143-9.

⁴² LAH, Andrijan. *Vse strani sveta: slovensko potopisje od Knobleharja do naših dni*. 1. vydání. Ljubljana: Rokus, 1999, str. 19. ISBN 961-209-143-9.

⁴³ Severní vede přes Grmade - Gobnik – Moravče – v cíli v Čateži (22 km) Jižní pak přes Ježni vrh - Vinji vrh - Poljane - Gradišče pri Primskovem - Sevno - Zagrič - Razbore – v cíli v Čatežu (21,5 km).

emigrantů. O první návštěvě Clevelandu například píše: „Cleveland má i s přilehlými oblastmi okolo milionu obyvatel a rozpíná se po pobřeží Erijského jezera, které vypadá jako moře, přestože je to nejmenší z velikých jezer, je široké skoro jako náš Jadran, jen není tak hezké ... Tady také žije a pracuje nejvíce Slovinců v emigraci v jednom městě, nějakých 40-50 000 tisíc. Mnoho z nich mají domy a automobily; žijí v průměrné americké životní úrovni. Naši krajané se tu dobře přizpůsobili, že se navzájem respektují a slovinština je také respektovaným jazykem, za který se ani jejich potomci nestydí. (přestože ho zřídka kdy ovládají).“⁴⁴ Adrijan Lah se své knize přiklání k názoru, že jeho cestopis se řadí mezi atraktivní i v dnešní době, přestože je jeho kritika USA místy irelevantní, protože není konfrontována s kritikou komunistického režimu.⁴⁵

⁴⁴ LAH, Andrijan. *Vse strani sveta: slovensko potopisje od Knobleharja do naših dni*. 1. vydání. Ljubljana: Rokus, 1999, str. 92. ISBN 961-209-143-9.

⁴⁵ LAH, Andrijan. *Vse strani sveta: slovensko potopisje od Knobleharja do naših dni*. 1. vydání. Ljubljana: Rokus, 1999, str. 90-93. ISBN 961-209-143-9.

4. Prostředí a vliv doby pro vznik cestopisu a jeho kompozice

Jak jsem již uvedl výše, dříve bylo cestování otázkou zámožných mužů a šlechticů, kteří měli dostatek peněz na cesty. V dalším případě se pak se jednalo o měšťany či zámožné osoby, které měly své mecenáše a donátory, kteří jim cestu financovali. Šlo především o diplomaty či rytířské cesty. Prostředí, ve kterém cestopisy vznikaly na slovinském i českém území, jsou jen zdánlivě podobné. České království stálo rozhodně blíže k ústřednímu vlivu na politiku střední Evropy. A nebylo raritou, kdy panovník svaté říše římské si zvolil za své domovské centrum Prahu. Čeští cestovatelé měli rozhodně lepší podmínky z monetárního pohledu než Slovinci. Obyvatelé Slovinska byli po dlouhou dobu považováni za zemědělskou společnost. Nakonec uvedu příklad, kdy první cestopisy psané z českých rukou pocházejí už z poloviny 15. století. V této době Jiří z Poděbrad vyslal svojí rytířskou družinu po Evropě, aby se dostal věhlas českého království do povědomí „moderní Evropy“, krátce po konci husitských válek. Tento trend ovšem neplatí v případě Slovinska, kde první cestopisy vznikají až v polovině století devatenáctého.

Z dochovaných cestopisů můžeme říci, že jejich autory se převážně stávali muži. Je to určitě spojeno s úlohou žen ve středověku a novověku. Žena byla považována spíše za pomocníka muže, než aby se sama účastnila cest. Její úloha byla především chod domácnosti a činnosti s tím spojené. Tento systém zůstal až do dvacátého století. Do té doby bylo ve své podstatě žádoucí, aby žena volila mezi klášterem a manželstvím. Změny můžeme pozorovat v období husitských válek.⁴⁶ Například čeští autoři v době národního obrození vytvářeli mýty s ženou na barikádě jako hrdinnou bojovnicí. Na druhé straně je ovšem pravdou, že ženy doprovázely často své muže na cesty, což může platit například o Růženě Holubové. Dlouhodobě za první ženu, která se vydala na základě své vlastní svobodné vůle na cestu, se pokládá Barbora Markéta Eliášová.⁴⁷ Až na pomezí dvacátého a jednadvacátého století se k jejímu jménu přidala také Pavla Jazairiová nebo Nelly Rasmussenová.⁴⁸ První cestopis napsaný Slovinkou je od Almy M. Karlinové. Alma Karlinová pocházela z Celje a mluvila

⁴⁶ LENDEROVÁ, Milena. *Eva nejen v ráji: žena v Čechách od středověku do 19. století*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2002, s. 7-11. ISBN 8024603756.

⁴⁷ Barbora Markéta Eliášová je známá především díky svému pobytu v Japonsku, kam na počátku dvacátého století odcestovala přes Vladivostok. V Japonsku se nakonec stala velvyslankyní a vydala několik knih, za zmínku stojí například kniha *Dcera Nipponu*, kde pojednává o Japonských ženách nebo kniha s názvem *Z vlasti Samurajů*. Na její počest vydala dokonce Česká Pošta v roce 2009 poštovní známku na její počest, kde je zobrazena v Kimonu.

⁴⁸ BOROVIČKA, Michal. *Velké Dějiny Zemí Koruny České: CESTOVATELSTVÍ*. 2010. vyd. Praha a Litomyšl: Ladislav Horáček - Oaeja, 2010, s. 10-13. ISBN 978-80-7432-033-0.

více než deseti jazyky. Během svých cest od konce 1. sv. války do roku 1928 navštívila velikou část světa. Mimo jiné také Japonsko, Austrálii, Tichomořské ostrovy aj. Svá díla psala převážně v Němčině a během svého života publikovala 24 knih a mnoho dalších článků a příspěvků do časopisů.⁴⁹ V šedesátých letech 20. století vyšlo ve Slovinsku slovinsky psané dílo pod názvem *Popotovanje v Tunizijo* od autorky Vidi Brestové. Její kniha vyšla v roce 1967. Je to ale spíše výjimka a četnější objevování slovinských autorek přichází až v posledních dvaceti letech dvacátého století, kde můžeme hledat určitou vazbu s počátkem cestopisů ve Slovinsku, které také vznikaly později ve Slovinsku.

Prostředí, ve kterém vznikaly cestopisy, bychom mohli rozdělit do různých etap. První pocházely z rukou šlechty většinou v diplomatických službách. Častý je pak popis cesty směřované do Svaté země, zvláště v období renesance. Baroko je spojeno s kavalírskými cestami, kdy se mladí šlechticové vydávali poznávat Evropu. S objevem nových kolonií je velice časté misionářství. První misijní cesty z Čech jsou datovány až do druhé poloviny 17. století.

V době osvícení se cestopisy transformovaly z čistě náboženského podtextu, který známe z misijních cest. Klesá zájem o křesťansky orientované spisy. Naopak veliký boom v nastupujícím osvícenství přichází ve spojení s cestami, avšak nejednalo se zde o cesty s misionářskými cíli. Důvodem byly přírodní vědy, které dosáhly veliké oblíbenosti ve druhé polovině 18. století. Bylo snahou dodávat seznamy objevených přírodních druhů než seznam pohanů z kolonií obrácených na křesťanskou víru.

Příchod osvícenství do českých zemí se dostává až v poslední čtvrtině 18. století, se kterým jsou také spojeny počátky Českého národního obrození, kdy můžeme lehce vycítit citově zabarvený text se silným národním nebo slovanským kontextem. V přírodovědném oboru se pohyboval také cestovatel hrabě Bedřich Všemír Berchtold, který byl také spoluzakladatelem Vlasteneckého muzea v Čechách. Jeho spisy jsou k dochování v Moravském zemském archivu v Brně. Jednalo se hlavně o poznámky a zápisky, nežli ucelený román.⁵⁰ Samotné poznámky a zápisky, či kratší sloupky jsou typické pro dobu na přelomu 18. a 19. století. Cestopisy pak měly převážně časopiseckou podobu.

Zatímco dříve se cesty do zahraničí stávaly spíše záležitostí šlechticů a bohatých měšťanů a misionářů, v této době se cestovateli stávali také lidé z nižších sociálních vrstev. Jistý vliv

⁴⁹ Alma M. Karlin: "Nenavadna ženska" kot Kolumbova hči: Nova knjiga o svetovni popotnici in pisateljici iz Celja. In: *RTV Slo* [online]. 12.1.2011 [cit. 2013-06-23]. Dostupné z: <http://www.rtvlo.si/kultura/knjige/alma-m-karlin-nenavadna-zenska-kot-kolumbova-hci/248421>.

⁵⁰ BOROVIČKA, Michal. *Velké Dějiny Zemí Koruny České: CESTOVATELSTVÍ*. 2010. vyd. Praha a Litomyšl: Ladislav Horáček - Oaeja, 2010, s. 334. ISBN 978-80-7432-033-0.

na to může mít také změna politického systému a ekonomické poměry. Můžeme to doložit i prvním vznikajícím cestopisem z pera slovinského cestovatele Knoblehara. Jeho postava je sice ještě spojená s misijní cestou do Súdánu, ale zároveň i se založením rakouského konzulátu.⁵¹ Můžeme tedy říci, že typičtí cestovatelé, kteří podnikají cesty nikoliv na základě rozšiřování křesťanské víry ze Slovinska, se objevují daleko později.

S koncem 19. století je spojen trend cestovatele z povolání.⁵² Mezi tyto lidi pak můžeme spojit jména jako Paclt, Náprstek, Welzl aj. S nimi se objevuje i další skupina cestovatelů – spisovatelů, například či Josip Suchy nebo Ivan Trinko. Můžeme tedy pozorovat změny od čistě zápisových cest reprezentovaných dříve a také posun k odlišným typům cestopisného žánru. V první řadě vycházely spisy a paměti cestovatelů profesionálů, kteří ačkoliv píší ucelenou formou textu se zápletkami, jsou zde patrné konkrétní údaje a číselné informace – což může charakterizovat i úryvek z práce *Mimochodem: příhody a nehody z cesty Josefa Wünsche* od Josefa Wünsche. „..... Opustil jsem pramen ve výši 2531 m na aneroidu a při 17° R a obrátil jsem se po polích k západu, kde jsem se později setkal se svými průvodci.“⁵³ Oproti tomu potom kontrastuje skupina cestopisů pocházejících z pera spisovatelů. Tyto cestopisy se nesoustředí na podrobné líčení cesty s mnoha číselnými údaji, ale naopak se snaží vmísit do cestopisů osobní dojmy a prožitky, které přímo spolupracují s jejich osobním náhledem. Je třeba uvést skutečnost, že spisovatelé v této době vydávali spíše články, než aby se jednalo o knižní zpracování jejich cestování. Jako charakteristický příklad zde mohu uvést například článek Jaroslava Vrchlického s názvem *Hollandskem*, který vyšel v časopise *Květy* v roce 1886. Uvnitř můžeme pozorovat bohatou slovní zásobu psanou velice květnatě a rozvítě, kde nenacházíme ani jediný údaj vyjádřených číslem. Cílem je spíše ukázat krásy okolí a vyzdvihnout osobní vjemy a prožitky protkané lyrickým cítěním. „*Mám věru málo tak světlých a krásných upomínek ze svého života jako na náš vjezd do Rotterdamu. Čarovný den srpnový, zářící kolorit nebes, velkolepý široký Rýn, který před městem skoro břehy ztrácí, mosty závratné výše pod kterými projíždějí nesčetné lodě, kolosy na pobřeží, podivní jako useknutá věž dómu,....., vše polito letním sluncem jako roztaveným zlatem – obraz okouzlující a věru nezapomenutelný, zvlášť tomu, komu poprvé se naskýtá.*“⁵⁴ Tento vývoj můžeme pozorovat i u slovinského cestopisu, kdy se stejně jako u českého rozcházejí cestopisy dvěma

⁵¹ LAH, Andrijan. *Vse strani sveta: slovensko potopisje od Knobleharja do naših dni*. Ljubljana: Rokus, 1999, s. 14. ISBN 9612091439.

⁵² Michal Borovička jej ve svém díle *Velké dějiny koruny české* na str. 393 nazývá jako „*Jedince, který cestovatelskému poslání zasvětil celý život – nebo aspoň jeho část – a obvykle v této době nemá jiné zaměstnání.*“

⁵³ KUNSKÝ, Josef. *Čeští cestovatelé. Díl 2. 1. vyd.* Praha: Orbis, 1961. s. 42.

⁵⁴ VRCHLICKÝ, Jaroslav. *Hollandskem. Květy* [online]. 1882, roč. 8, 2. pololetí, s. 567-572 [cit. 2013-06-24]. Dostupné z: <http://www.phil.muni.cz/clit/ekc19a20s/vrchlicky.pdf>

cestami, jeden čistě faktografický a druhý literární, kde centrem je osoba, která cestopis píše, a kde jsou nejdůležitější její prožitky a subjektivní vnímání. Na pomezí 19. a 20. století vycházely v časopisech i slovinské cestopisy. Jako příklad dobře poslouží Fran Saleški Finžgar, kterému vycházely cestopisy ve spoustě periodik.⁵⁵ ⁵⁶ Typickými představiteli slovinského cestopisu v této době jsou převážně teologové. Vznikají díla od Josipa Zidanška, Jurije Mateja Trunka⁵⁷, Frana Saleškého Finžgara nebo Janka Mlakara. V případě Slovinska tedy pozorujeme častější výskyt duchovních na cestách, než jak je tomu v českém prostředí.

Další změna přišla ve dvacátém století během první světové války a po ní. Na jednu stranu válka znamenala v jistém smyslu omezení možnosti cestování, na straně druhé však přispěla k vývoji moderní techniky a tím i rozšířila možnosti pohybu. Je zřejmé, že se jedná o důležitý mezník ve vývoji cestopisů. Letadla, automobily a další prostředky výrazně pomohly k rozvoji cestování. V téže době dochází ve Slovinsku k vydání prvního vojenského knižního cestopisu. Jeho autorem je Milan Plut, který v roce 1913 vydal dílo s názvem *Po macedonskem bojišču*, popisující svojí cestu balkánským bojištěm. Tento trend můžeme pozorovat i v Čechách. Josef Aul, který byl raněn na haličské frontě a padl do zajetí Rusů, byl transportován do Střední Asie, odkud potom prošel přes Afghánistán do Indie. Vydal dílo s názvem *Karavanou do Indie*⁵⁸

Spolu s krátkou epizodou válečného cestopisu se objevuje, zvláště v českém prostředí, ještě jeden nový druh cestopisu – horolezecký. Zástupci alpinistického cestopisu byli hlavně Jiří Čermák a Viktor Dvorský, kde je ústředním tématem vysokohorská turistika. Jádro díla se zaměřuje na zdolávání horských masivů a prostřednictvím cestopisů pak sdělují své myšlenky a zkušenosti. Typickým slovinským cestovatelem v současné době by mohl být například Viki Grošelj.

První světová válka znamenala do jisté míry i změnu v pojetí cestopisů. Zatímco do první světové války patřili Slovinci a Češi pod habsburskou monarchii po válce zde máme dva národy, které se vydávají odlišnou cestou. Slovinci vstoupili do uskupení známé jako Království Srbů, Chorvatů a Slovinců a Češi jako součást Československé republiky. Samotná

⁵⁵ LAH, Andrijan. *Vse strani sveta: slovensko potopisje od Knobleharja do naših dni*. Ljubljana: Rokus, 1999, s. 51. ISBN 9612091439.

⁵⁶ Jednalo se o Hoja na Stol v Rokopisne Domače vaje 1888/89; Iz velikih časov: Popotni spomini v Rokopisne Domače vaje 1890/91; Izlet na Trsat v Vrtec 1894; Črez Triglav v Planinski vestnik 1898; Spomini na Kredarico v Slovenec 1897

⁵⁷ Ten přímo nebyl vzděláním kněz, ale v duchovních službách působil jako kaplan a po válce potom emigroval do USA

⁵⁸ HES, Milan. Josef Aul – první Čech v Afghánistánu. *Na Východ* [online]. 2009, č. 1 [cit. 2013-06-24]. Dostupné z: <http://www.navychod.cz/articles.php?id=2565ad1e-ad1b-11df-aa30-00304830bcc4>

válka pak měla za následek úprk Čechů i Slovinců do zahraničí. (což byl i případ Jurije Mateje Trunka, který po hned válce odešel do Spojených států amerických)

Pro cestopisy poválečné Jugoslávie je typické, že je velice často prezentován motiv Spojených států amerických. Veliká část autorů vydává knihy soustředující se na americkou pevninu (například Škerlj, Ingolič, Bratko, Kajzer, Pečjak). Zároveň můžeme pozorovat i změnu autorů cestopisů, když ještě do konce 19. století vznikaly cestopisy od duchovních a teologicky vzdělaných lidí. Počátkem minulého století vznikají cestopisy hlavně od spisovatelů či dramatiků, ve kterém můžeme pozorovat i mnohem silnější literární pojetí cestopisu bez náboženského podtextu.

Ve druhé polovině druhého století potom vznikají různé plejády cestopisů zaměřující se na různá odvětví. Stejně jak v Čechách, tak i ve Slovinsku můžeme nalézt autory píšící o všech kontinentech, o překonávání vzdáleností různými způsoby a zvláště v posledních letech se objevuje cestování spojené s adrenalinovým sportem.

5. Společné cesty

Dříve, než se se začneme věnovat konkrétním publikacím ze současného slovinského a českého cestopisu, pokusím se přiblížit vztahy v oblasti cestování a cestovního ruchu mezi Slovinci a Čechy na jejich území z doby, kdy máme dochované cestopisy věnující se Čechám na straně Slovinců a Slovinsku z pohledu Čechů.

5.1. Češi ve Slovinsku

Češi, stejně jako Slovinci, patřili po dlouhá staletí k jednomu státu. Ačkoliv slovinské území nebylo z hlediska důležitosti v historickém kontextu a náhledu na celou Habsburskou monarchii nikdy tak známé jako české území, vazby zde určitě existovaly. Dá se říci, že se na slovinské obyvatelstvo nahlíželo jako na národ rolníků a řemeslníků a nepočítalo se příliš s tím, že by Slovinsko hrálo větší úlohu v pojetí habsburské monarchie.

Z pohledu cestování bych zmínil například Karla Hynka Máchu, který se zde setkal s Francem Prešernem. Přelom v moderním cestování začal v 19. století, kdy se začala rozvíjet města a bujarý život v městských kavárnách. Byla to doba, kdy se dbalo na pořádaný životní styl a pevnost rodiny. První polovina 19. století je rovněž spojena s lázeňstvím, které nemalou měrou přispívalo k rozvoji turismu. Slovinská místa se tak stávala známějšími širší veřejnosti a s tím přišel i příliv českých turistů na slovinské území. Jako příklad mohu uvést lázně Čatež, či asi nejznámější slovinské lázně Rogaška Slatina nedaleko chorvatských hranic. Ačkoliv se romantismus dotkl území habsburské monarchie díky vlivu *biedermaieru* jen okrajově, pomohl turismu rovněž. Jádrem romantismu je vztah k přírodě a jejímu cítění. Dobrým příkladem je například Josef Ressel, kterého si většina lidí spojuje s vynálezem lodního šroubu. Rodák z Chrudimi je ve Slovinsku více známý jako lesník a stavitel místních lesů. Uvedl jsem tedy dva nejčastější důvody, které pomohly rozvoji turismu. K výraznému zvýšení cestování pomohla i vlaková doprava, která podstatně zkrátila dobu cesty.

Zájem Čechů o slovinské území postupně rostl. Důkazem toho je i fakt, že na konci 19. století byl Jan Václav Lego vášnivým zprostředkovatelem slovinsko-české spolupráce. Podporoval slovinské studenty v Čechách a mimo sepsání mluvnice ho proslavil rovněž první cestovatelský průvodce po Slovinsku.⁵⁹

⁵⁹ HLADKÝ, Ladislav. *Slovinsko*. 1. vyd. Praha: Libri, 2010. Stručná historie států, s. 161. ISBN 9788072774630.

Slovinsko se stalo velice atraktivní destinací, a to díky ideální poloze. Na severu se nachází pohoří Julských Alp a Karavanek, které lákají turisty na návštěvu horských středisek. O pár desítek kilometrů jižněji se nachází městečko Portorož, které nabízí ideální základnu pro cestovní ruch směřovaný k mořskému pobřeží.⁶⁰

První oblast, která byla atraktivní pro české turisty, jsou již zmíněné Alpy. Zájem turistů od 70. let 19. století vyústil v založení Českého odboru Slovinského alpského spolku v roce 1897. Spolek s nadšením přijímal zájemce o Slovinské Alpy. Obzvláště horolezci Jiří Čermák a Viktor Dvorský provedli mnoho horských výstupů v době, kdy Slovinci ještě nebyli horolezecky aktivní. Jejich články vycházely v Alpském věstníku. Oba horolezci následně vydali knihu *Albánské a černohorské obrázky*.⁶¹ V roce 1889 navštívilo Bled 60 Čechů a Jezersko dalších 40. U Jezerska byla nakonec vybudována Česká chata.⁶² Počet turistů navštěvujících Slovinsko postupně rostl, například v roce 1901 navštívilo Bled již 248 Čechů. Na konci prvního desetiletí 20. století pak činil poměr návštěvníků z Čech okolo 15%, čemuž odpovídá zhruba tisíc osob. Bled české turisty učaroval natolik, že nebylo překvapivé, když si zde někteří koupili své víkendové chaty. Místo bylo pro turisty ideální díky široké plejádě možností jak využít volný čas. Návštěvníci mohli chytat ryby, půjčit si loďky nebo podnikat procházky po okolí. To vše zajišťovalo zázemí s mnoha hotely a vilami k pronajmutí.⁶³ Centrem pro zimní radovánky se stala Bohinjska Bistrica, která nabízela ideální podmínky pro lyžování. Nechyběla zde ani sáňkařská dráha. Jak bylo již uvedeno v souvislosti s rozvojem lázeňství, stalo se jedním z významných středisek také město Grado (v současné době součástí Itálie). V samotném průvodci po městě Grado napsaném Kamilem Väterem pak byla doporučována cesta do klidnějšího města Portorož.⁶⁴

Zápisky z cest na slovinském území popsané Čechy se objevují už okolo roku 1836, kdy v časopise *Květy* bylo publikováno krátké dílo od Karla Vladislava Zapa s názvem: *Terst: Zlomek z cestopisu od roku 1833*. Ve stejném roce pak ve vědeckém časopise *Krok* vyšel v roce 1836 článek od Karla Fritsche: *Zlomky z cesty do Terstu*. V tomto článku je patrný vliv

⁶⁰ Samotný vliv přímoří se ještě zvýšil po ztrátě Terstu a zvláště po druhé světové válce, kdy Slovinci přišli definitivně o území v okolí Terstu a bylo potřeba vybudovat nové centrum pro námořní dopravu. Díky tomu se rozvinulo například město Koper. Ve své práci budu používat Terst jako součást tehdejšího Slovinska, kde žila vždy velice početná Slovinská menšina i po roce 1918, kdy bylo území Terstu připojeno po prohrané I. světové válce připojeno k Itálii.

⁶¹ KUNSKÝ, Josef. *Čeští cestovatelé. Díl 2*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1961. s. 317.

⁶² Česká koča dodnes stojí na svém místě, přičemž základní stavební prvky zůstaly původní.

⁶³ ŠTEMBERK, Jan. Čeští turisté a slovinské hory i pobřeží na počátku 20. století. In: *Vzájemným pohledem: česko-slovinské a slovinsko-české styky ve 20. století: monografie*. 1. vyd. Praha: Národní knihovna ČR - Slovanská knihovna, 2011, s. 69-80. Publikace Slovanské knihovny, 68. ISBN 9788070506042. DOI: 978-80-7050-604-2.

⁶⁴ tamtéž

národního obrození, které v té době vrcholilo. Jedním z dalších území, které bylo velice atraktivní je Postojna – Krasová jeskyně. V roce 1886 vyšel krátký publicistický článek v časopise přítel domoviny od Anny Řehákové s názvem *Postojna. Cestopisný obrázek z Kraňska*. Článek vyjadřuje krásu přírody a krápníkové jeskyně s přilehlým hradem.⁶⁵ O něco později vychází v roce 1911 od Růženy Svobodové publikace s názvem *Barvy Jugoslávie, Obrázky z cest 1911*⁶⁶ pod nakladatelstvím České grafické unie. Svobodová ve svém cestopise fragmentově líčí především oblast Istrie od Terstu až po Dubrovník a zpět přes Sarajevo. Z výše uvedených údajů je pak jasně patrné, že Terst byl výchozím bodem pro turisty cestujících do Slovinska. Přestože turisté cestovali na území Slovinska v čím dál větším počtu a příliv turistů se ještě zvýšil po prudkém vývoji železniční dopravy na počátku 20. století (samotné přímé vozy z Prahy do Terstu pak byly zařazeny v roce 1902)⁶⁷, již dříve byl Terst důležitým centrem pro cestovatele uvnitř Rakouské monarchie, protože to byl po Rakousko-Uherském vyrovnání v roce 1867 jediný přímý přístup k Jaderskému moři a s tím se pojila i jistá exotika tohoto místa. Můžeme pozorovat i vznik prvních cestopisných publikací pocházející z českých rukou soustředných na Slovinsko nebo jako tranzitní zemi s následným putováním po moři.⁶⁸

Po skoro celé století trvajících útlumu v návaznosti na první české cestopisy psané o Čechách se objevuje postava Františka Benharta. František Benhart je literární kritik, překladatel knih a slavista. Pocházel z Podkarpatské Rusi. Je spojen s vydáváním publikací jak ve Slovinsku, tak i na českém území.⁶⁹ František Benhart vydal také cestopis o Slovinsku s názvem *Sijajni dan ob reki* v roce 1996. O rok později také v českém jazyce jako *Zářivý den u řeky*. Benhart v něm líčí cestu a osobní zážitky po Slovinsku, kterou absolvoval se svou ženou a svým vnukem.⁷⁰ Jeho práce je zajímavá určitě i tím, že je to po dlouhé době jeden

⁶⁵ Více o stylistické formě v kapitole 2

⁶⁶ Samotný název je trochu matoucí, protože v roce 1920 vystupovala Jugoslávie ještě pod jménem Kraljevina Srbov, Hrvatov in Slovencev – čili království Srbů, Chorvatů a Slovinců. Ačkoliv název Jugoslávie se používal již dříve, samotné přejmenování Kraljevine SHS na Jugoslávii přišlo až v roce 1929, kdy 6. ledna rozpustil král Aleksander I Karadordevic parlament a zrušil ústavu a nastolil královskou diktaturu. Samotné přejmenování pak přišlo 3. října na Království Jugoslávie. V tomto dni se pak rozdělilo území Jugoslávie na 9 administrativních celků – Bánovin.

⁶⁷ ŠTEMBERK, Jan. Čeští turisté a slovinské hory i pobřeží na počátku 20. století. In: *Vzájemným pohledem: česko-slovenské a slovinsko-české styky ve 20. století : monografie*. 1. vyd. Praha: Národní knihovna ČR - Slovanská knihovna, 2011, s. 69-80. Publikace Slovanské knihovny, 68. ISBN 9788070506042. DOI: 978-80-7050-604-2.

⁶⁸ O tomto se zmiňuje například zmiňuje cestovatel Jan Vilém Helfer se svoji ženou Pavlinou Nosticovou při své cestě do Tureckého Izmiru.

⁶⁹ Více o Františku Benhartovi se zmiňuje například diplomová práce Mgr. Nikolý Vykydalové pod vedením PhDr. Petra Mainuše s názvem *František Benhart a slovinská literatura na Masarykově univerzitě v Brně*.

⁷⁰ Františka Benharta v díle *Vše Strani Světa* Andrijana Lah řadí mezi slovinské cestopisce. Jako odůvodnění přidává i fakt, že je charakteristický i tím, že píše plynule slovinsky a proto je řazen mezi slovinskou

z mála spisů publikovaných se záměrem popsat osobními zážitky Slovinsko. Jeho cestopis se tedy rozhodně nedá charakterizovat slovem turistický průvodce.

5.2. Slovinci v Čechách

Bylo prokázáno, že Slovinci a Češi měli v historii až do dnešních dnů mnoho kontaktů. Ať už mluvíme o politických vazbách v 15. století, spolupráci při národním obrození, příjezd Slovinců na národní sněm konaný v roce 1848, příchod slovinských studentů do Čech za vzděláním nebo architekturou. Výjimkou nejsou ani hospodářské styky rozvíjené nejen v posledních dvaceti letech.

Ale jak to bylo s cestopisnou literaturou? Počet děl s cestovní tematikou zaměřující se přímo na české prostředí v posledních letech není mnoho. Přispívá k tomu mimo jiné i fakt, že po pádu komunistického bloku se stalo velice moderní cestovat do vzdálených zemí a okusit tak na vlastní kůži exotiku. Počátkem devadesátých let spatřujeme z hlediska cestovatelské literatury veliký boom. Ale pokud bychom chtěli dohledat cestopisy psané se zaměřením na Čechy, tak se musíme podívat na přelom 19. a 20. století. Jeden z prvních spisovatelů píšící i cestopisy, který se této oblasti věnoval, byl Anton Trstenjak, narozený roku 1853.⁷¹ Trstenjak byl spisovatel a divadelní publicista. Ve Vídni studoval slavistiku. V roce 1885 vydal dílo *Spomin na popotovanje Jugoslovancov v Prago*. Jeho dílo se dá označit za kulturně politický a nacionálně poutní cestopis. Hlavní ideou díla je slovanské bratrstvo, zvláště pak česko-slovinské vztahy. S ohledem na dobu vzniku této knihy lze velice dobře odvodit i očekávaný podtext. Trstenjak v něm popisuje cestu Slovinců vlakem (v tomto vlaku byl například Ivan Hribar) přes rakouské území, které přináší veliké obtíže pro Slovince. Uvádí, že vláda dokonce chtěla Slovincům zakázat návštěvu Velehradu a možnost oslavit tisícileté výročí věrozvěsta Metoděje. Později popisuje cestu přes Brno, kde na jejich vlak údajně mává spousta lidí. Uvádí také návštěvu pamětihodností v Praze a návštěvu Matija Majara Ziljského, který v té době pobýval v Praze.⁷² Ve stejném roce, kdy vychází dílo Trstenjaka, (které bylo vydáno o trochu dříve) vychází i cestopis od Vekoslava Vakaje pojmenovaný *Juslovani v zlati Pragi in slavnem Velegradu*. Vakaj v něm přímo zmiňuje mnoho informací z Trstenjakovi

literaturu.(s. 126). Já se v této práci přikláním k tomu, že žil a zemřel na území Československé republiky a proto jsem ho zařadil mezi české cestopisce.

⁷¹ Jeho jméno se může plést s Antonem Trstenjakem narozeného v roce 1906, který je znám především jako psycholog. Jeho jméno nese i institut gerontologie a mezigeneračních vztahů založený v roce 1992. Dle údajů na stránkách institutu na stránkách www.inst-antonatrstenjaka.si/institut/trstenjak.html jako za jednoho z nejznámějších Slovinců ve dvacátém století.

⁷² LAH, Andrijan. *Vse strani sveta: slovensko potopisje od Knobleharja do naših dni*. Ljubljana: Rokus, 1999, s. 34-35. ISBN 9612091439.

knihy. Cestopis samotný je věnovaný Ivanu Hribarovi a je rozdělen do osmi částí, z nichž pět se věnuje přímo české krajině. V jeho textu se objevuje (stejně jako v Trstenjakově *Spomin na popotovanje Jugoslovancov v Prago*) naprosté nadšení z toho, jak Češi přijali Slovinci.^{73,74} Dalším cestovatelem píšícím o Čechách je Fran Maselj - Podlimbarski, který sepsal několik cestopisů. Nejdůležitější ve spojení s Českou zemí jsou *Moravske slike* (rozdělené na tři části – *Na Hani, Izlet na Radhošť, Z manevrov na Slovaškem*). Jedním z nejvýznamnějších slovinských cestovatelů v první polovině 20. století je Josip Lavtižar. Během svého života vydal mnoho cestopisných knih. Na příklad mohu uvést *Razgled po domovini, Kartago!: potopis s tremi podobami*. Jeho nejdůležitějším dílem v propojenosti k Čechám je *Pri severnih Slovanih: Potopisne črtice s slikami*, které vyšlo v roce 1906. V něm popisuje návštěvu Ruska a Polska, odkud putoval jižněji na Moravu a později i do Prahy, o které říká, že je to nejkrásnější místo v celém Rakousku.⁷⁵ Samotný cestopis je pak, jak již název díla vypovídá, plný fotek například s krásným pohledem na Hradčany. Na základě těchto poznatků si můžeme vytvořit názor, že stejně jako Češi na pomezí 19. a 20. Století, tak i Slovinci byli společně propojeni cestovatelským duchem. Tyto tři cestopisy, stejně jako výše uvedené v podání českých autorů jsou na dlouho dobu jedinými publikacemi, které se zaměřují na obě země.

⁷³ LAH, Andrijan. *Vse strani sveta: slovensko potopisje od Knobleharja do naših dni*. Ljubljana: Rokus, 1999, s.40-41. ISBN 9612091439.

⁷⁴ Andrijan Lah ve svém díle (s. 41) cituje část Vakajova cestopisu, kde přímo udává: „V tolik lásky, tolik dobroty a pohostinosti jsme v Praze nedoufali. Bratři Češi nám řekli, že nás Slovinci mají mezi všemi Slovany nejvíce rádi a nejvíc nás respektují.“

⁷⁵ LAH, Andrijan. *Vse strani sveta: slovensko potopisje od Knobleharja do naših dni*. Ljubljana: Rokus, 1999, s.31. ISBN 9612091439.

6. Současný cestopis

Nyní jsme si ukázali, jak vypadalo cestování mezi těmito dvěma státy. Jaký je ale stav cestopisné literatury v současnosti? Pokusím se charakterizovat jednotlivé kontinenty očima českých i slovinských cestovatelů a najít jejich společné a rozdílné znaky, které po letech samostatného vývoje vykryštalizovaly v současný stav.

V posledních dvou desetiletích můžeme zaznamenat prudký nárůst cestování. Za posledních dvacet let vzniklo mnoho cestopisů od nejrůznějších skupin lidí, ať už se jedná o spisovatele, vědce, emigranty, cestovatele, ale i běžné turisty s minimem zkušeností jiného cestování než jaké představují poznávací zájezdy s cestovními kanceláři. V současné době vychází mnoho publikací se zážitky a zkušenostmi získanými cestováním. Současný trend jednoznačně preferuje cestování jako masovou záležitost. Vychází mnoho cestovních publikací, například v Čechách se dostáváme na číslo větší než tisíc publikací v posledních letech. To znamená, že za rok vyjde průměrně 50 cestopisných knih pocházejících z pera českých cestovatelů. V případě Slovinska se jedná o takřka totožný vývoj. Tam se dostáváme k číslu okolo 350, tj. okolo sedmnácti cestopisů za rok, což je v porovnání s počtem obyvatel obdivuhodné číslo, jelikož ve Slovinsku je zhruba od 4/5 méně obyvatel než v Čechách. V celém přehledu je třeba ještě počítat s novým fenoménem – internetem. Vzniká bezpočet článků a blogů, že je takřka nemožné identifikovat celkový počet takto vznikajících děl.

V předchozí kapitole jsem uvedl stručný nástin cestopisné literatury v posledních dvaceti letech.⁷⁶ Nyní bych se chtěl zaměřit na analýzu a srovnání cestopisů ze čtyř kontinentů. Použil jsem cestopisná díla od českých i slovinských autorů, abych ukázal jejich rozdíly a podobnost. Jako přehled nám už posloužily cestopisy vycházející v průběhu dvacátého století uvedené výše. Nyní se soustředíme již na konkrétní případy. Z Afriky jsem zvolil ženskou slovinskou autorku Anku Senčarovou a jejím dílem *Ankina „moja Afrika“*, kterou budu porovnávat s českou knihou *Afrika...? no problem* od Petra Zemana. V cestopisech z Asie se zaměřením na Indii, kde budu srovnávat díla velice populárního slovinského cestovatele Evalda Flisara s českým cestovatelem Václavem Fialou s jeho knihou *V Indii jen tak*. Z amerického prostředí jsem potom zvolil od Mateji Debelakové publikaci s názvem *O, Amerika* oproti českému dílu *V Americe načerno* od Dalibora Gřese. A poslední rozbor se pak bude týkat Austrálie a to díla

⁷⁶ Dvacet let je zobecnění časového údaje. Pro svou analýzu pak použiji literaturu vzniklou na českém území po vzniku samostatné České Republiky od 1. 1. 1993 a 25. června 1991 respektive jaro 1992, kdy nezávislost Slovinska uznala převážná část evropských i mimoevropských států

Austrálie: skrz naskrz zemí nekonečna od Vlastimila Tichého s Mare Cestnikem a jeho publikací *Hiša Za Goste*.

6.1. Srovnání cestopisů z Afriky

Afrika měla vždycky v očích cestovatelů magické kouzlo. Cestování do Afriky má dlouhou historii v obou kulturách. Například i první dochovaný cestopis pocházející ze Slovinska je právě Knobleharův spis o Africe. Stejnou tendenci bychom mohli pozorovat i u českých cestovatelů, kde byly také z počátku velice časté cesty přes Afriku směřující do Svaté země. Zvláště potom přes Egypt, který se stal centrem a výchozím bodem pro další cestování po černém kontinentu.

Pokud se blíže zaměříme na současný cestopis, vybral jsem k analýze knihu Petra Zemana – *Afrika...? No Problem*. Petr Zeman by se dal charakterizovat jako ryzí cestovatel, řešící trable tak říkajíc za pochodu. Žije spíše chudým cestovatelským životem. Typickým znakem pro jeho knihy je až příliš velká drzost až namyšlenost. Pro srovnání vybírám ženskou slovinskou autorku Anku Senčar, která dalo by se říci je pravý opak. Anka Senčar vydala velice specifický cestopis. Je to především tím, že do svých cestopisů vkládá i část své práce, tzn. modeling. Anka Senčar fotila pro značky jako jsou Dior nebo pro časopis Vogue.

Jestliže nahlédneme na obal a úvodní slovo obou knih, již zde zaznamenáváme diametrální rozdíly obou cestopisů. O svém vypovídá i název knihy slovinské autorky, ve kterém uvedla své jméno *Ankina „moja Afrika“*. Autorka ale u svých typických názvů zůstává. Například o Srí Lance se vyjadřuje jako Šrí Anka. První dojem při otevření knihy *Moja Afrika* je lehkost a křehkost, která nás bude provázet během celého cestopisu. Samotným názvem se potom snaží dát najevo, že se mezi ní a Afrikou vytvořilo pouto. Naproti tomu ve srovnání s Petrem Zemanem získáme po přečtení úvodu a názvu naprosto opačný názor, o čemž vypovídá i předmluva, ve které je mimo jiné také uvedeno: „*Někde jsem se dočetl, že přemluva v knize slouží k tomu, aby autor poděkoval všem, kteří se na vzniku díla podíleli a omlouvá se za nedostatky. Ne! Co jste si koupili, to máte!*“

Celá Zemanova kniha je psaná hrubým, místy až vulgárním jazykem obohacená o své vlastní myšlenky a užití selského rozumu. První svízel, která se objevuje hned ze začátku, je jak obstarat finanční obnos na cestu po Africe. Jeho cestopis se stává výjimečným tím, že předkládá čtenáři zajímavý pohled na cestování z pozice „chudého dobrodruha“. Jeho kniha je rozdělená do krátkých kapitol, které jsou velice dobře rozděleny a snaží se nás udržet v permanentním napětí. Kompozice, která je typická v cestopisech pro udržení děje – přímá

řeč, se zde takřka vůbec nevyskytuje. Hlavním prvkem je zde monolog, pomocí kterého vyjadřuje autor své myšlenky a náladu. Pokládá sám sobě otázky, na které si zároveň odpovídá. Díky tomu nutí autor čtenáře probírat se jeho myšlenkami a pokračovat s ním po jeho cestě Afrikou a společně analyzovat jeho další postup. Hovorová čeština dává celému dílu punc publikace pro „obyčejné lidi“, což usnadňuje cestu k bližšímu vztahu cestovatel – čtenář. Při důkladném studování nacházíme v jeho knize ještě jednu raritu. Zatímco většina cestopisů je psána v minulém čase v kombinaci s přímou řečí, zde se často objevuje přítomný čas. Nacházíme tedy zajímavou odlišnost. Díky tomu, že se cestopis nesnaží ukázat Afriku krásnou a dokonalou, ale ukázat černý kontinent v „nezkresleném světle“ je kniha *Afrika...? No Problem* velice originální a tím splňuje i jednu ze základních podmínek úspěchu v současném cestopisu.

Kniha Anky Senčar naopak popisuje autorčinu cestu za mužem do jižní Afriky. Je to dalo by se říci biografický román seznamující čtenáře se svým životem v Africe. Stejně jako u Zemanovy knihy je zde publikace rozdělena na krátké kapitoly. V úvodu autorka líčí své překvapení a mínění o Africe. Zvláště zde popisuje střet snů s realitou. Například představa, že na každém stromě budou opice. V realitě pak popisovala, že ve městě je hotel na hotelu. Z počátku jejího cestopisu je také velice patrný strach ze změny prostředí a hlavně z veškerého hmyzu, který byl všude kolem. Kniha je v podstatě složená s drobných příběhů, dá se říci z útržků jejího života v Africe bez bližší souvislosti mezi sebou. Z celého díla je velice znát pocit, že se jedná o ženu zvyklou na luxus, ale s naprostou fascinací afrického kontinentu. Nacházíme časté střety mezi životním standardem v Evropě a v Africe. Jelikož je kniha rozdělená do delšího období života autorky, máme skvělou možnost udělat si obrázek o podnebí jižní Afriky. Obě dvě srovnávané knihy jsou vlastně střetem dvou typů cestování. První za pomoci vynaložených velikých peněžních prostředků a druhý naopak prezentuje sociální cestování, které se spoléhá na dobrotivost lidí a schopnost vyžebrať si potřebný obnos na další pobyt. Zatímco kniha Anky Senčar se snaží prezentovat přátelskost a ukázat krásu Afriky, kniha Petra Zemana je plná ironických a uštěpačných poznámek a hlavní dilema provázející celou knihou je zajímavý kontrast ukazující na jednu stranu nutnou potřebou spolupráce místních obyvatel s osobou cestovatele a na druhou stranu místy až pokřiveným názorem na okolí. Za příklad můžeme uvést třeba situaci, kdy ačkoliv sám cestovatel Zeman je odkázán na smilování lidí, například co se týká autostopu, nebo prosby o peníze za letenku, tak na druhou stranu odmítá darovat cokoli ze svého majetku obyvatelům a dává tak najevo svojí lakotu.

6.2. Srovnání cestopisů z Ameriky

Současný cestopis z Ameriky (přesněji řečeno Spojených států amerických) se dá právem nazvat trochu odlišným. USA jsou hodně spojeny s emigrací, a to ať už Slovinců nebo Čechů. Během posledních sta let se vytvořilo ve státech mnoho národnostních menšin, z nichž i početné skupiny jsou zastoupeny těmito dvěma srovnávanými kulturami. Lidí, kteří se hlásí ke slovinské národnosti, bylo podle sčítání v roce 2000 přihlášeno více jak 175000, což je zhruba o 50000 více než v případě sčítání v roce 1990. Je velice pravděpodobné, že díky vzniku samostatné slovinské republiky v roce 1992 se zvedla vlna národního uvědomění a mnoho lidí uvedlo Slovinsko jakou svou první národnost.⁷⁷ Obdobný trend můžeme pozorovat i z pohledu Čechů, kteří rovněž emigrovali. V roce 2000 se k české národnosti hlásí asi 1250 000 Čechů, z čehož se z USA stává země s největší českou komunitou.⁷⁸ Samotný vztah k USA mají oba národy společný. Mateja Debelaková ve svém díle *O, Amerika*, což je zároveň její autobiografický cestopis, nazvala svou první kapitolu jako *Zemi splněných přání*. Podobně vidí v současné době Ameriku i většina české i slovinské veřejnosti. Spousta z nich se snaží získat víza a pracovní povolení, z nichž ne každému se to povede. Díky tomuto „neúspěchu“ se nám naskytá zcela unikátní možnost srovnání biografického cestopisu člověka, který v Americe žil a pracoval načerno.

Velice častým cestopisem, který vzniká na základě zkušeností s putováním po Spojených státech, se tedy stává autobiografie, cestopis, který je spojen s vlastními prožitky v „zemi snů“ na základě pracovního či studijního pobytu. Hlavním zdrojem zde tedy není cesta za poznáním, nýbrž snaha o vykreslení tamního života pomocí subjektivního náhledu, kde výsledný cestopis je potom vytvořen jako druhotný záměr na základě každodenního života. V této části se zaměříme na dva cestopisy Mateji Debelak, která v USA strávila dvě měsíce za účelem profesního vzdělání, a Dalibora Gřese se svým dílem *Amerika načerno*, kde popisuje svůj nelegální pobyt v Americe. Cestopisy do USA jsou tedy velice specifické, pokud se podíváme na konkrétní analýzu, pak hned první věc, která se tu odlišuje od ostatních dále zkoumaných je krátký životopis hned v úvodu. Mateja Debelak jej dokonce uvádí v ich formě, kde se snaží seznámit čtenáře se svou vlastní osobou. Je to jistě psáno se záměrem,

⁷⁷ Slovenska skupnost v ZDA. *Generalni konzulat Republike Slovenije v Clevelandu* [online]. [cit. 2013-05-15]. Dostupné z: <http://cleveland.konzulat.si/index.php?id=841>

⁷⁸ Češi v USA. *Generální konzulát České republiky v Chicagu* [online]. [cit. 2013-05-15]. Dostupné z: http://www.mzv.cz/chicago/cz/kultura_co_nas_ceka/krajane/cesi_v_usa/

abychom se trochu vžili do role ústřední postavy, se kterou se budeme prostřednictvím jejích vlastních myšlenek setkávat v celém cestopisu. Sama autorka zde uvádí problémy dospívání a přemítání o budoucnosti, což nás s ní sblíží. Naopak kniha Dalibora Gřese o nelegálním pobytu v USA má jistou podobnost. Oba dva autoři, stejně jako Debelaková líčí počáteční problémy s imigračním úředníkem. Můžeme tedy jasně vyzorovat zásadní rozdíl mezi ostatními cestopisy, které by se daly charakterizovat hned v úvodu jako přeplněné nadšením. Zatímco tady je ústřední zápletkou právě projití přes imigrační kontrolu a první nesnáze. Typické pro dílo *O, Amerika* je kromě již zmiňované ich formy také velice časté používání přímé řeči, která se výborně mísí s lyrickým vyjádřením pocitů a myšlenek. Její ztvárnění biografie je vlastně směsice rozhovorů s různými lidmi, které potká během svého působení ve Státech. Jejím cílem je ztvárnění každodenního života běžných Američanů a reflektování zvyků s evropskou kulturou. Jako reflexe na druhou stranu působí dílo Gřese, kde je, alespoň z počátku, cítit dogma české kultury – nedůvěřivost. A hlavně absolutní nezkušenost a zaryté předsudky vůči západnímu světu. Ačkoliv byla kniha vydána v roce 2003 (cesta byla realizována v roce 1999) stále je zde dááno najevo, že samotné povědomí o Spojených státech amerických je obestřeno tajemstvím a skrytými mýty. A nakonec se autor prezentuje i jako „typický“ český turista, například díky zmínce o chlebu s řízkem a okurkou. Zde je možné si všimnout také další věci, která odlišuje slovinského a českého cestovatele. A to zvláště jazyková vybavenost. Když pročítáme dílo *O, Amerika* nenacházíme nějaké sebevětší problémy s komunikací, vše probíhá naprosto přirozeně, zatímco v knize *Amerika načerno* je už zpočátku jazyková bariera velkým problémem. Samotná znalost angličtiny je v Čechách typickým problémem i v současnosti. Co ale chybí na základě neznalosti cizí řeči, to je vynahrazeno praktickými radami pro cestování. Dalo by se říci, že kniha českého autora je považována za směsici biografických prvků s radami pro turisty (například jak správně odhadnout teplotu ve Fahrenheitech, vzdálenost letišť apod.) U biografie Dalibora Gřese je také velice prospěšný fakt, že byla vytvořena o 4 roky později po návratu z USA. Díky tomu je napsána s velice dobrou koncepcí a čtivým způsobem. Jistě tomu prospívá i fakt, že obě cestopisné biografie jsou psány uceleným textem, bez zbytečného rozdělování dnů, s čímž se setkáváme v jiných cestopisech.

6.3. Srovnání cestopisů z Asie

Pro své srovnání cestopisů z asijského kontinentu jsem si vybral autory, kteří jsou známí nejen v cestovatelském světě. Jeden z nich je velice proslulý nejen na slovinském území – Evald Flisar. Jeho díla jsou přeložena do mnoha světových jazyků. Je známý spisovatel, dramatik a cestovatel. V roce 2005 se dokonce účastnil v Praze festivalu Svět knihy, kde besedoval společně s Alešem Štegerem a Ivou Pekárkovou o cestopisech ze dvou rozdílných kultur. Flisar vystupoval i na autorském čtení v roce 2012. V češtině vyšly dva jeho knižní překlady *Příběhy z cest*⁷⁹ a *Veliké zvíře samoty*. Je také šéfredaktor literárního časopisu ve Slovinsku - *Sodobnost*. Pro svou práci jsem zvolil cestopis, který nebyl přeložen do češtiny – *Popotnik v kraljestvu senc*.⁸⁰ Jeho dílo budu komparovat s knihou Václava Fialy – *V Indii jen tak*. Rozdíl těchto dvou knih od ostatních, co zde porovnávám, spočívá v tom, že v knize Fialy se jedná o cestu po dvou státech – Indii a Nepálu a stejně tak u Flisara se jedná o jakousi kompilaci složenou z práce *Tisoč in ena pot a Južno od severa*, ve které jsou střípky z cest po Africe, Austrálii a Asii. V případě Flisara se pak nejvíce soustředím na příběhy, které se zaměřují na Asii. Václava Fialu jsem zvolil také proto, že není ryzím cestovatelem nebo spisovatelem jako ostatní současní cestopisci analyzovaní v této práci. Jeho hlavním živobytím je totiž sochařství, kterým je proslulý po celém světě. Získal mimo jiné i cenu Sydney Sculpture Prize a je členem S.V.U. Mánes. Vystavoval své práce na Pražském hradě, v Mánesově galerii, ale například i v New Yorku a v Sydney.⁸¹

Pokud bychom nahlédli do cestopisu Václava Fialy, hned v úvodu je zobrazeno několik ilustrovaných fotografií, na kterých jsou lidé v typických indických oděvech. Stejnou podobnost nalézáme i v případě Flisarovy práce, kde je patrná snaha o vytvoření představy o kulturním rozhraní indického obyvatelstva. Tyto fotografie u Flisara jsou zcela raritní, později se objeví až na konci knihy, zatímco Fiala je přidává skoro do každé kapitoly. U Fialy je zvláštností, že přikládá své vlastní ilustrace. Snaží se zachytit obyvatelstvo, které za své cesty potkal v běžných situacích. Vystává zde ovšem otázka, zda je nutné míchat fotografie s vlastní kresbou, což může společně působit trochu zmateně. Důležitý rozdíl lze nalézt v kompozici obou děl. Zatímco v knize *Popotnik v kraljestvu senc* nalézáme 27 kapitol, tak v knize *V Indii jen tak* nevidíme členění takřka žádné. Vše je psané v uceleném textu. Je zde

⁷⁹ Tato kniha byla čtena při autorském čtení

⁸⁰ Větrné Mlýny. Měsíc autorského čtení 2012: Evald Flisar. *video* [online]. Větrné Mlýny, 2012. [12.5.2013]. Dostupné z: <http://www.youtube.com/watch?v=HL3Rvuc8jC8>

⁸¹ O mně. *VÁCLAV FIALA* [online]. [cit. 2013-05-12]. Dostupné z: <http://www.vaclav-fiala.cz/sculptor/aboutme.asp>

použito jiné dělení – deník. Z tohoto pohledu tedy shledáváme dva typy cestopisu. Flisar své dílo vydal v náhledu menších příběhů a celé fragmenty pak spojil v jednu knihu. Nenacházíme zde takovou návaznost jako v případě Fialy, který svou knihu pojal deníkovou formou. Obě dvě práce jsou psané v ich formě, což jsme již mohli sledovat na předchozím příkladu. Je to tedy nejtypičtější forma vyprávění v současném cestopisu. Fiala začíná své vyprávění v letadle při cestě do Indie, snaží se přiblížit okolní atmosféru. Jsme vrženi přímo do centra dění a předchozí události jsou pak shrnuty v krátkém odstavci. Velice podobné je to i u Flisarovy knihy, kde cesta také začíná v dopravním prostředku – vlaku. Oba dva autoři pak věnují jen málo své prvotní cestě do cílové destinace, je to spíš bráno jako pomůcka ke vtáhnutí do děje a stručný úvod. Důležitější jsou zde prožitky, ovšem nikoliv z cesty, nýbrž jako expresivní vyjádření svých vlastních pocitů zvláště pak vzrušení pro události nadcházející. U Fialy je zde navíc znásobena celá situace tím, že racionální myšlení odchází v počátku cestování stranou, svého spolucestujícího používá jako opěrný racionální bod, aby on sám mohl nechat volně plynout své myšlenky a vnímat pouze své pocity. Flisar je naopak více racionální, protože ho můžeme právem považovat za zkušenějšího cestovatele.⁸² Určitou odlišnost nacházíme ve Fialově práci, ve které se soustředí nejen na své osobní prožitky, ale také ve vhodném místě používá kurzívu. V tomto typu písma pak uvádí stručné historické shrnutí navštívených oblastí. Užití kurzívy je ale v některých místech naprosto nešťastné a uvádí čtenáře mimo kontext vyprávění a mimo atmosféru, kterou předtím tak složitě budoval. Působí to trochu neurvale a ne zrovna vhodně, protože mezi jeho vlastním vyprávěním a vsunutím tohoto fragmentu nenacházíme takřka žádnou souvislost. Někdy jsou samotné skoky na historii tak masivní, že působí méně invazivně než v případě Flisara, od kterého už po začátku můžeme očekávat od každé kapitoly jiný příběh. Pokud srovnáme samotný autorův pocit z navštívených krajín, docházíme k závěru, že pojetí obou dvou cestovatelů je naprosto odlišné. Fiala je hned v úvodu plný emocí a pln očekávání, z kterého záhy vystřízliví, což je patrné na jeho stylu psaní, kdy se z květnatých superlativů o Indii transformuje do více chudšího popisu okolí. Z celého cestopisu je pak cítit citová odloučenost a celý příběh se tak začíná měnit ve strohou charakteristiku s absencí pozitivních citů. Pozorovat zde můžeme i bezradnost, která na jednu stranu nutí zůstat v napětí, jak se bude vše odehrávat, ale na druhou stranu nutí čtenáře se ptát: „*Chci opravdu navštívit tu Indii, když je to tam tak hrozné?*“ Z Flisarova díla na druhou stranu můžeme cítit lehkost celého putování. Vše působí naprosto přirozeně a jistě. Typické pro Flisara je potom i fakt, že v jeho knize je kladem velice silný

⁸² Flisar navštívil více než 80 států světa

důraz na vztah mezi lidmi. Snaží se zachytit život běžných lidí velice atraktivním způsobem. Cílem vyprávění tady není cesta, či její popis. Hlavním motivem se v jeho příbězích stávají běžní lidé, které Flisar představuje pomocí sebe samého. Cestovatel je zde považován spíše za zprostředkovatele a tím se často dostává do pozadí dějové linie. Hlavní linií příběhu se stává vykreslení každodenního života běžného obyvatelstva, snaží se čtenáři cestopisu přiblížit jejich pocity. Časté je používání přímé řeči, které naprosto vtáhne do děje a drží celý příběh ve vysoké dynamičnosti, která nutí stále pokračovat ve čtení. V knize *V Indii jen tak zase* můžeme pozorovat cestopis spíše fakticky členěný, a to až už výše zmíněnou kurzívou, ve které je uvedeno mnoho konkrétních číselných údajů, nebo pomocnými údaji v průběhu líčení svých myšlenek. Myšlenky u Fialy jsou velice subjektivní a středem vyprávění je v jeho cestopise on sám. Ze samotného textu je velice patrný „amatérismus“. Je znát pachut' turistického pohledu bez zkušeností a vlastního přirovnání na základě prožitků. Celá kniha je provázena určitou dávkou despektu k místnímu obyvatelstvu. Autor sám zde chvílemi podléhá dekadentnímu myšlení a nesnaží se poukázat na krásy navštíveného místa, zatímco se velice často snaží upřednostňovat své vlastní negativní zkušenosti, které se dostávají do konfrontace s jeho vlastní utkvělou představou, kterou měl idealizovanou ve svých vlastních snech. Celý konspekt se ve Fialově díle mění vždy, když se zaměří na návštěvu pamětihodností – zvláště se zaměřuje na sochy, což se z hlediska jeho povolání dá očekávat. O nich je potom schopen mluvit velice zainteresovaně a celý popis potom vychází trochu antagonicky s celkovým vyzněním cestopisu. V celém jeho cestopise se často objevují slova jako *špinavý, žebrák aj...* Můžeme konstatovat, že se autor nesnaží ukázat život běžných obyvatel, jako v případě Flisara, ale naopak poukazovat na trable a úskalí spojené s cestováním s dostupnými veřejnými prostředky. Flisar naopak často mění hlavní centrum příběhu, ve kterém se soustředí často na vedlejší zápletky.

V porovnání těchto dvou děl můžeme jednoznačně konstatovat rozdíl mezi cestopisem psaným někým s cestovními zkušenostmi a mezi tím, kdo se setkává poprvé s trochu jiným konceptem cestování, které se podstatně vzdaluje myšlenky ubytování v hotelu a příjemně strávenou dovolenou u moře v „civilizovaném světě“. Je zde také patrné, že Flisar píše svou knihu více barvitě a více je z ní cítit pojetí literárního cestopisu.

6.4. Srovnání cestopisů z Austrálie

Poslední z cestopisů, které zde budu analyzovat, jsou cestopisy z Austrálie. Pro analýzu jsem zvolil dva cestovatele, kteří mají veliké zkušenosti s Austrálií. Prvním z nich je Vlastimil

Tichý, který procestoval během svého studia skrz naskrz Austrálii. O svých cestách pořádá mnoho přednášek a prezentací. Během jeho cestování vzniklo dílo *Austrálie – skrz naskrz zemí nekonečna*. Ze slovinského prostředí se podívám podrobněji na dílo od cestovatele Mare Cestnika – *Hiša za Goste*. Děje obou knih jsou trochu odlišné, neboť Vlastimil Tichý se zaměřuje pouze na Australský kontinent, zatímco Mare Cestnik se zabývá celou Oceánií.

Při bližším prozkoumání obou knih nacházíme úvod zaměřený geograficky a snaží se nás uvést do prostředí pro běžného Evropana poměrně neznámého a vzdáleného. Mare Cestnik přibližuje čtenářům politické uspořádání ostrovního státu Kiribati včetně původu jména státu. Vlastimil Tichý hned na vnitřní straně desek knihy pro lepší orientaci natiskl mapu Austrálie. Na místě předmluvy zde vidíme velice zajímavý vývoj jeho osobnosti, zejména co se týče úvodu. V něm se přiznává k tomu, že dříve mu úvody přišly zbytečné a zároveň doporučuje neudělat stejnou chybu a věnovat čas i úvodu. Velice netypické hned ze začátku je skok do minulosti, který není v cestopisech příliš častý a trochu to narušuje kontinuitu klasického cestopisu. Stejně jako u Cestnika i zde je velice čtivým způsobem přiblížena historie oblasti. Tichý předkládá základní australské tradice, což samo o sobě připravuje půdu pro hlavní děj knihy. Úvod do reálií je o dost delší než u Cestnika, ale není to vůbec na škodu, protože jsou na vhodném místě protkány vlastními zkušenostmi a připomínkami, popřípadě vysvětlením některých odborných termínů, o kterých se bude později zmiňovat.

Knih *Hiše za goste* je velice pečlivě rozdělena do deseti kapitol s přehledným obsahem. To samé nemůžeme říct o knize českého autora, která se z tohoto pohledu jeví velice chaoticky a chybějící obsah dodává celému dílu zmatečnost. Většina cestopisů je psána v ich formě s občasným přechodem do wir formy (jestliže cestuje více lidí společně) což je i případě Cestnikova cestopisu. Vlastimil Tichý však v celé knize používá wir formu. Dalším typickým prvkem, který charakterizuje dílo českého autora, je používání místních anglických slov s okamžitým českým ekvivalentem. Prožitky a subjektivní názor z cest je zde konfrontován s fakty a podrobnými údaji. Nechybí zde ani zobrazení cenové mapy. Například cena za ubytování, za převoz auta a jiné. Knih Vlastimila Tichého se snaží poměrně zábavnou formou, která je proložena častými fotografiemi, zkombinovat beletristický cestopis se vzdělávací formou. Jeho cílem není se pouze podělit o své zážitky z cest, ale také předat svoje znalosti a zkušenosti a zároveň inspirovat potenciální zájemce o cestu do Austrálie.

Mare Cestnik hned v úvodu vyjadřuje zklamání nad západním moderním světem, které se snaží srovnávat s životem na ostrově. Jeho cestopis je zpočátku psaný velice zmateně a není zcela jednoznačné, zda se jedná o smyšlený dobrodružný román nebo cestopis. Hlavním ústředním tématem jeho knihy jsou vlastní vjemy a pocity z okolí, ve kterém se pohybuje. Je

typickým příkladem literárního cestopisu, ve kterém se centrem stává sám autor. Dějovou formu chvílemi střídá velice silně lyrické pojetí a z jeho myšlenek může čtenář cítit snahu se přiblížit domorodcům z Kiribati a pokusit se žít jejich životem. V knize je velice patrný střet mezi konzumním západním světem a bezstarostným životem v Tichomoří. Samotné pojetí času v případě Cestníka je minimální. Ostatně časové údaje v jeho knize se objevují při přestupu v Austrálii na jiné letadlo a později při odletu zpět. Záměr je kritické zhodnocení západní civilizace a uspěchané doby ve srovnání s absolutní absencí potřeby pozorovat čas během života na Kiribati.

V porovnání obou cestopisů se v knize českého autora je dobrá kombinace mezi vzdělávací, informační a novinářskou formou, zatímco kniha Mare Cestníka se snaží poukázat na autorovu snahu přiblížit se každodennímu životu místního obyvatelstva.

6.5. Společné znaky a rozdíly v současném českém a slovinském cestopise

V době po roce 1989 a později také po osamostatnění České a Slovinské republiky se ještě více zvýšilo národní uvědomění. V průběhu let se postupně uvolňovaly hranice a možnost putování do cizích států se začala čím dál více využívat. Z uplynulých analýz bychom mohli charakterizovat rozdíly mezi jednotlivými cestopisy. Za prvé je z per českých cestovatelů více znát středoevropský původ a hlavně dlouholetý vývoj ve východním bloku. Samotné představy západního světa v mnoha případech přetrvává i desítky let po znovuotevření hranic. Současný český cestovatel by se mohl dát charakterizovat jako člověk ne příliš světa znalý (zvláště při cestování na západ světa), ale se silným potenciálem, častokrát se rozhoduje instinktivně a intuitivně a spoléhá se daleko více na svůj důvtip. Absence zkušeností je bohatě nahrazena vysokou adaptabilitou. Naopak slovinský cestovatel se zdá být o mnoho zkušenější a sebevědomější. Většinou se rozhoduje s chladnou hlavou a nedělá mu problém domluvit se v cizím jazyce. Rozhoduje se více racionálně, ale zároveň v některých situacích horkokrevně, z čehož je cítit typický balkánský typ. Zvláště v počátcích devadesátých let mají slovinští cestovatelé výhodu v poznaných krajinách a jejich přístup k ostatním lidem je otevřenější, než jak je tomu u českých cestovatelů. Ale je samozřejmě důležité rozlišit, zda se jedná o nahodilé cestovatele nebo „cestovatele z povolání“, kteří se prezentují zkušeností – tou, která v posledních desetiletích dlouhodobě chyběla české cestovatelské komunitě. Ačkoliv analýzou jejich děl nacházíme společné znaky a jistou soudružnost, rozdíl je zvláště v pojetí řešení a vlastní identifikací situace, na kterou cestovatel narazí. Podstatný rozdíl také můžeme vidět v přístupu k penězům. Současní čeští cestovatelé se snaží ušetřit za každou

cenu. A můžeme pozorovat v jejich cestopisech i větší lakotnost. Další věc, která by mohla charakterizovat české dobrodruhy, je fakt, že jejich nedůvěřivost vůči ostatním je daleko větší než u slovinských cestovatelů. Z tohoto důvodu by se mohlo konstatovat, že se snaží více spoléhat sami na sebe a na svoje vlastní zkušenosti.

6.6. Tematické okruhy v současném českém a slovinském cestopise

Za posledních dvacet let vzniklo mnoho cestopisů jak v Čechách, tak i ve Slovinsku. S tím, jak se cestování stalo jednodušším, má daleko více lidí možnost podělit se o své cestovatelské zážitky. Cestopisy vycházejí v různé formě, ať už se jedná o publikování pomocí internetu, nebo vycházející články ve spoustě časopisů. Pokud se blíže podíváme na knižní vydání cestopisů, tak v Čechách máme v současné době⁸³ přes tisíc nově vyšlých cestopisů. Jejich zaměření je rozprostřené rovnoměrně mezi všechny světadíly. V posledních čtyřech letech jsou potom nejčastěji vyšlé cestopisy soustředující se na Evropský kontinent. Velice časté jsou také cestopisy směřované na celý svět, popřípadě na adrenalinové zážitky, ať už se jedná o kola: *Každý kopeec má své-- --nej* od Milana Silného, automobilem: *Pragovkou na Haiti: cesta legendární Pragou V3S do jedné z nejchudších zemí světa* – Strouhal Martin nebo například na lyžích: *Na lyžích napříč Grónskem: reportáž z míst, kde ani polární lišky nedávají dobrou noc* od Zdeňka Ličky. Unikátním můžeme považovat i dílo *Autostopem na Sibiř* od Martina Šustka. Dalším velice oblíbeným cestopisem, populárním obzvláště v posledních letech, je námořní cestopis líčící zážitky při plavbě okolo světa.

Pokud se blíže podíváme na knižní cestopisy, které vycházejí v současné době ve Slovinsku, dostáváme se k číslu přesahující 300. Stejně jako v případě českého cestopisu i zde je největší koncentrace cestopisů, které se zaměřují na evropský kontinent, a také na celý svět (například již zmíněné námořní cestopisy). Zajímavost ovšem nacházíme v roce 2010, kdy vyšlo absolutní minimum cestopisů. Zatímco v polovině 20. století byly cestopisy ze Severní Ameriky velice oblíbené, tak v současné době pozorujeme sestupnou tendenci. Vychází minimum cestopisů ze Severní, tak i Jižní Ameriky. Za jeden z výjimečných stojí za zmínku například *Popotniške stopinje Severne Amerike : 1972-2012* od Bogomila Ferfily. Mnoho publikací také vychází o Slovinsku. Na rozdíl od Čech, kdy byla největší koncentrace českých cestopisů v době národního obrození, ve slovinském prostředí je tento trend stále velice oblíbený vychází například *Od Mokronoga do Pijane gore* od Prežihova Vorance nebo

⁸³ Posledních 20 let

Bele vrane : zgodbe iz Istre od Tatjany Gromačakové, popřípadě obrodu středověkého cestování do poutního místa ve Španělsku: *Camino* : od Nove Gorice do Kompostele od Nace Novaka, žijícího ve Slovinsku.

7. Budoucnost

Jakou mají cestopisy z dlouhodobého hlediska budoucnost? Stejně jako kterýkoli literární žánr, stejně tak i cestopisy procházely různým vývojem. O jejich transformaci jsem již psal v kapitole 2, kde se v posledních letech s rozvojem informačních technologií a internetu objevuje blogové psaní. Tato změna pak působí dvousečně. Na jednu stranu je to přínosné v tom, že zprostředkovává bližší kontakt s okolím a destinacemi a jsme schopni si vyhledat za poměrně krátkou dobu vše důležité, co na cestu potřebujeme, pomocí moderních vyhledávačů. Díky internetu se tak každý „laický“ cestovatel může podělit o své zážitky prostřednictvím krátkých reportáží. Určitě to tedy zlepšuje možnost přístupu k informacím. Na druhé straně ale internet svým způsobem pohřbívá standartní cestopisný román, vydaný knižně. Doba knih je v jistém smyslu na ústupu a pro zájemce o četbu cestopisu je určitě snazší si prokliknout pár odkazů na internetu než jít do knihovny a složitě vyhledávat relevantní odkaz, který je vhodný pro budoucího cestovatele. Právě možnost rychlejšího sortování dává informačním technologiím velikou výhodu. Vystává zde otázka, zda mají tradiční cestopisné monografie šanci přežít dnešní dobu, ve které zaznamenáváme zvýšený nárůst digitálních čteček a elektronických knih. Odpověď není zcela jednoznačná, proto jsem připravil krátký dotazník se stejnými otázkami pro Čechy i Slovinci. Výsledky, o kterých budu psát níže, jsou velice překvapivé a dávají jistou naději cestopisům. Považuji za nutné zde zdůraznit, že anketu vyplňovalo zhruba 200 Čechů a 200 Slovinců. Je proto důležité, brát tento výsledek jako obecný nárys veřejného mínění na poměrně malém množství populace v Čechách a ve Slovinsku. Na druhé straně mohou tyto výsledky napovědět a odhadnout budoucí vývoj tohoto žánru.

V rámci svého pozorování jsem chtěl vysledovat trend, kterým se budou cestopisy ubírat. Hlavním důvodem potom bylo, zda mají šanci se udržet cestopisy mezi současnou literaturou, či jsou na ústupu. V dotazníku jsem se zaměřil na několik hlavních okruhů, které mohou ukázat vývoj, jaký čeká cestopisy v budoucnosti. V první řadě jsem položil otázku, zda má laická veřejnost vůbec přehled o cestopisech, zda znají nějaké české cestopisce, popřípadě stát či území, o kterém psali. V důsledku porovnání vývoje obou kultur jsem zjišťoval také to, jestli veřejnost má nějaké povědomí o slovinských autorech cestopisů. Výsledky, které zveřejním níže, jsou zvláště v tomto bodě velice zajímavé. Ve druhé části jsem se zaměřil více na praktickou část. Tedy, zda jsou pro čtenáře cestopisy stále atraktivní. Tohle je jedno z hlavních kritérií, které mohou nastítnit odpověď, jestli tyto publikace mají potenciál přežít i

v budoucnu. Bylo také potřeba zjistit, jak často se cestopisy čtou. V neposlední řadě bylo mým cílem zjistit ochotu lidí vytvořit cestopis svůj vlastní. Výsledky, které tu zveřejním, jsou určitě zajímavé.

Než se podíváme na samotnou analýzu výsledků z dotazníku, je důležité si položit otázku: Je vůbec ještě co objevovat? Doba, kdy bylo cestování spojeno s objevováním nových končin, je nenávratně pryč a již je takřka nemožné objevit nové kraje, o kterých bychom podali zprávu. Byly dobyty oba dva zemské póly, nejvyšší hora padla ve dvacátých letech 20. století. Samotné nápisy na mapách *Hic sunt leones*, zde jsou lvi, jsou už dávnou minulostí a zlatá léta objevování jsou nenávratně pryč. S příchodem moderních technologií a podstatnému zlepšení cestovních možností přichází doba konzumního cestování. Již nebyli vyvolení, kteří by cestovali za „nás“ a každý si může zkusit cestovat. Cestovatelé pak z určitého pohledu ztrácí na váženosti, jelikož jejich jedinečnost postupně mizí. Je velice pravděpodobné, že skupina, která necestuje, se v nejbližší době z majority stane minoritou. Z dnešních dostupných prostředků je možné si koupit dokonce i cestu do vesmíru, aniž by k tomu potřeboval potenciální cestovatel kromě peněz nějaké zvýšené nároky. Dnešní cestovatel se snaží zaujmout něčím speciálním. Například projet svět na kole, sjet na lyžích extrémní svahy nebo sjet divokou řeku v jihoamerickém pralese. Dalo by se říci, že dnešním ideálním cestovatelem se stává člověk provozující extrémní sporty, za účelem zaujmout. Při návštěvě knihoven a knihkupectví pak nacházíme cestopisy, které spíše než textem a literárním zpracováním se snaží zaujmout pouze obrázky a dokonalými fotkami. Samotný text má potom minimální informační hodnotu. Michael Borovička ve své obsáhlé práci (*Velké dějiny zemí koruny české – cestovatelství*) dokonce uvádí, že cestopis má naději přežít jen za podmínky, že se budou cestovatelé více specializovat. Samotné úskalí vidí potom v tom, že fyzické možnosti jsou omezené a punc originality postupně ve formě adrenalinových zážitků postupně mizí. Samotná budoucnost záleží na schopnostech jedince, jak originálně a poutavě vydá svůj cestopis.

7.1. Budoucnost cestopisů v Čechách a ve Slovinsku

V rámci svého pozorování jsem se dostal k těmto výsledkům. Mojí první otázkou bylo, zda Češi vědí něco o českých cestopiscích. Dle dosažených odpovědí pak mohu tvrdit, že určitě povědomí je mezi veřejností zastoupeno, na druhou stranu ne s tak velikou četností. První otázka směřovaná na základní přehled o cestopisné literatuře přinesla první rozkol v současném stavu. V otázce, zda mají Češi a Slovinci obecný přehled o cestopisné literatuře

odpověděla polovina Čechů, že neví absolutně nic o českých cestopisech. Výsledky mezi slovinskou veřejností jsou ještě slabší. V území za Alpami nemá přehled o cestopisech skoro dvě třetiny dotazovaných.⁸⁴ Ovšem z analýzy druhé otázky je potřeba přehodnotit samotné znění otázky, ve které Češi chápou základní znalost o cestopisech velice obecně a pro kladnou odpověď jim stačí, když znají jednoho či dva cestovatele. Zatímco Slovinci jdou do větší hloubky, samotnou znalost chápou jako určitý přehled cestopisů v průběhu slovinské historie do takové míry, že budou moci plně charakterizovat, načrtnout a pomyslně zmapovat cestopisnou literaturu. Dále můžeme konstatovat, že ačkoliv cestopis ve Slovinsku nemá tak dlouho tradici sahající do středověku, je daleko více individuální. Češi jsou v tomto pohledu značně konzervativní a drží se svých nejznámějších jmen ve spojitosti s cestováním. Porovnání těchto dvou kultur nám dává rozdílné směry. Zatímco Slovinsko by se dalo charakterizovat jako kvantita, u Čechů to jsou tradice. Jinými slovy, vycházíme-li z výsledků, pak Slovinci uvádějí mnoho rozličných jmen cestovatelů, dalo by se říci, že co odpověď to jiné jméno. Je tedy poměrně zvláštní, že ačkoliv o sobě uvádějí, že toho moc neví o cestopisech, byli schopni uvést mnohem víc a zároveň častěji konkrétní jména cestovatelů. Na základě výsledků můžeme říci, že nejvíce v povědomí lidí je cestopis od Frana Levstika – *Popotovanje iz Litije do Čateža*. Asi nejčastější odpovědí je postava Tomo Križnara. Právě díky němu nacházíme v této kultuře výjimku, protože se objevuje poměrně často. Čtenářsky nejpreferovanější typ cestopisu ve Slovinsku je spojen s netradičním cestováním. Križnar je asi nejznámější díky tomu, že své cestopisy píše v sedle kola. Tyto cestopisy můžeme najít i v Čechách například od Martince: *Kolmo na Moskvu: a další cyklocesty po Evropě* nebo díla Milana Silného: *Každý kopec se zvedá – výš*. Ovšem ve Slovinsku mají tyto cestopisy daleko větší čtenářskou základnu. Tento závěr mohou demonstrovat i další zmiňovaní autoři: Benka Pulko – *Z motorjem okoli sveta*, Matevž Lenarčič⁸⁵ - *Okrog edinenga sveta*. O aktivní znalosti cestopisů potom hovoří i fakt, že Slovinci uvedli daleko více názvů samotných děl, než jak to bylo v případě Čechů. Navíc se mnohem častěji objevuje cestopis současný. Zatímco v „srdci Evropy“ nacházíme stále se opakující odpovědi. Češi uvádějí jako nejčastější jména cestopisců hlavně Emila Holuba, Zikmunda a Hanzelku, méně pak také Krištofa Haranta a Karla Čapka. Co je ovšem zajímavé, takřka vůbec se neobjevovalo jméno Jiřího Kolbavy, s kterým je v současné době spojen veliký mediální zájem. Češi se jeví více konzervativně, ačkoliv to přímo nekorresponduje s takovým množstvím cestopisných výtisků vydaných v posledních dvaceti letech na českém území.

⁸⁴ Hodnoty, které vycházejí z dotazníku, jsou takové, že 47% Čechů má určitou představu o cestopisech, naproti tomu Slovinci uvedli hodnotu pouze 37%.

⁸⁵ Lenarčič je znám nejen v rámci Slovinska. Je zároveň rekordmanem, který sám proletěl okolo celé zeměkoule bez kopilota a jakékoli podpory ze země.

Mým záměrem bylo také zjistit, zda oba národy na základě dlouholeté společné historie mají o tom druhém nějakou představu. Výsledky byly v tomto případě jednoznačné. Ani jeden z dotazovaných Slovinců nebyl schopen říci žádného českého cestovatele. Podobná situace nastala i u Čechů, kde drtivá většina na tom bylo obdobně. Ze skoro 200 respondentů se třikrát objevilo jméno Levstika. Je tu ale také paradox spojený se jménem Stanko Vraz. Existovali totiž dva totožného jména žijící ve stejném století. Stanko Vraz (Slovinec), který žil v první polovině 19. století, mohl být mylně označován za totožnou osobu se jménem Enrique Stanko Vraz, původem z Čech žijícího ve druhé polovině 19. století⁸⁶. Z výsledků v tomto případě není zcela jasně patrné, zda zde nedošlo k záměně identit. Můžeme tedy říci, že informovanost lidí o cestopisu pocházejících ze srovnávaných kultur je na velice nízké úrovni.

Velice silné kladné procentuální zastoupení je ovšem v otázce, zda čtenáři považují stále za atraktivní cestopisy. Zde odpovědělo více než $\frac{3}{4}$ dotazovaných, že jsou pro ně cestopisy čtenářsky atraktivní.⁸⁷ Samotný výsledek nám jednoznačně ukazuje směr vývoje tohoto typu literatury. Dává totiž naději pro budoucnost a koresponduje s již dříve řečenou myšlenkou, že si mezi čtenáři najdou cestopisy vždy své místo, pokud jsou napsány čtivou, zajímavou a originální formou.

V poslední fázi jsem se zaměřil na problematiku, zda jsou cestopisy čtené se záměrem zvědavosti a aktivního vyhledávání cestopisů nebo pokud je můžeme považovat za tak říkajíc „podstrčené pod ruku“, popřípadě čtené se záměrem budoucí nebo nedávno navštívené země o které je cestopis napsán. V tomto případě pak Slovinci i Češi sdílí velice podobný názor. Hlavní motivací u obou srovnávaných skupin jsou dva důvody. U Slovinců převažuje návštěva cizí země, zatímco u Čechů převažuje názor, že cestopisy čtou v případě, že sem jim nějaký dostane náhodou do ruky.⁸⁸ Výsledek této otázky potom vysvětluje důvod, proč mají

⁸⁶ Slovinec Stanko Vraz se dokonce odlišuje i v dalším národním zařazení – Slovinci je považován pouze za Slovince, zatímco Chorvati se v otázce jeho národnosti značně odlišují. Na stránkách <http://www.zivotopis.hr/biografija/stanko-vraz/> nebo internetové encyklopedii <http://proleksis.lzmk.hr/> je považován za Chorvata i Slovince. Celá problematika indentifikace je pak ještě znásobena tím, že i Chorvati použili v jeho případě fotku Čecha Stanka Vráze a přiřadili ji ke špatné osobě. Chyba vychází i na základě toho, že je velice nepravděpodobné, aby se v první polovině 19. století mohl nechat zvětšit slovinec Stanko Vraz na fotografii. Samotná fotografie s prvním živým člověkem se objevila ve 30. letech 19. století a je velice nepravděpodobné, že by se dochovaly fotografie s jeho osobou.

⁸⁷ 78% Slovinců a 70% Čechů se vyjádřilo v odpovědích ano.

⁸⁸ Porovnané výsledky jsou pak následující: u Slovinců se vyjádřilo 22%, že cestopisy nečte vůbec, 41% čte cestopisy za předpokladu, když se chystají v brzké době navštívit nebo navštívili zemi, o které je cestopis napsán. A zbývajících 37% se vyjádřilo, že cestopisy čtou, když se jim náhodou dostanou do ruky. Poslední možnost o aktivním čtení cestopisů je vyjádřena 0%. U Čechů pak docházíme k výsledkům: 33% cestopisy nečte vůbec, 28% čte cestopisy za předpokladu, že se chystají v brzké době navštívit nebo navštívili zemi, o které je cestopis napsán. 39% čtou cestopisy, když na ně narazí náhodou. Stejně jako v předchozím případě i zde je poslední možnost – aktivního vyhledávání a čtení cestopisů, zastoupena 0%.

Slovinci daleko větší přehled o jejich současném cestopisu a také mnohem větší celkový rozptyl v přehledu cestopisné literatury.

Poslední otázka byla směřována na to, zda jsou lidé stále ochotní napsat cestopis. Samotné výsledky potom také vypovídají o trendu vzniku současného cestopisu, jak jsem již uvedl výše. V Čechách i ve Slovinsku vzniklo za poslední dobu přes 1000, respektive více než 400 cestopisů. Zhruba 2/5 Slovinců by bylo ochotno napsat svůj vlastní cestopis. V tomto případě se jedná zhruba o polovinu dotázaných, kteří čtou cestopisy. U Čechů ale docházíme k mnohem zajímavějším výsledkům. Více než polovina všech dotázaných odpověděla, že by byli schopni cestopis napsat. Je poměrně zvláštní, že se na české straně vyjádřilo kladně tolik respondentů, když skoro třetina jich odpověděla, že cestopisy vůbec nečte.

Výsledky anket, včetně grafického znázornění jsou přiloženy v příloze na konci práce.

8. Závěr

V úvodu své práce jsem vysvětlil, jak obě kultury charakterizují cestopis. Jednoznačně docházím k názoru, že Slovinci mají daleko obsáhlejší definici cestopisů. V českých slovnících se převážně vyskytuje vysvětlení, že se jedná o literaturu dokumentární, umělecké, publicistické povahy. Stejně znaky nacházíme i ve Slovinsku. Navíc ale k tomu Slovinci přidávají i podrobnější dělení na typ cestopisu (turistický, emigrantský, putovní, pro vysokohorskou turistiku nebo horolezecký, vojenský nebo legionářský, námořní) Základní dělení cestopisů je potom na literární a neliterární, kde v literárním je důležitá osoba vypravěče, zatímco v neliterárním je kladen hlavní důraz na číselné údaje a čisté sdělování faktů.

Ve své práci jsem stručně zmapoval historii tohoto žánru, ve které jednoznačně vyplývá mnohem větší bohatost českých cestopisů, které začaly vycházet daleko dříve než jak je tomu v případě slovinských. Časové zpoždění je zřetelné i z pohledu lidí, které cestopisy psaly a v případě Slovinska nebyly církevní a misionářské cesty ještě ke konci 19. století ničím výjimečným.

Z analýzy děl od slovinských a českých autorů cestopisů se přikláním k tomu, že celkové zpoždění doby při vydání prvních cestopisů nebralo nikterak na jejich kvalitě. V přímé konfrontaci obou kultur docházím k výsledku, že ačkoliv současné cestopisy vykazují nějaké společné znaky, tak hlavní změna v pojetí tohoto žánru je ovlivněna rozdílným kulturněhistorickým vývojem, ve kterém se postavy cestovatelů liší hlavně v přístupu k okolnímu světu. Český cestovatel by se dal charakterizovat jako člověk s poměrně častými jazykovými bariérami, spoléhající se spíše sám na sebe, daleko větší nedůvěřivostí a schopností užití zdravého rozumu. Zatímco slovínští cestovatelé jsou daleko otevřenější, nemají výraznější problémy domluvit se v cizí zemi a nevyjadřují se tak často negativně o místním obyvatelstvu a jejich kulturních zvycích.

Tematické okruhy v obou kulturách jsou velice podobné, ačkoliv z pohledu Slovinců vychází v současnosti více cestopisů soustřeďujících se na svou domovskou zemi a vydávání cestopisu z amerických kontinentů v současné době ochabuje, což není stejný trend v případě cestopisů českých.

V otázce budoucnosti cestopisů jsem pomocí ankety dospěl k výsledku, který by mohl odpovídat i celkovému postavení cestopisů v Čechách a ve Slovinsku. Ze zjištěných dat docházím k paradoxu, na základě kterého vychází více než tisíc cestopisů na českém území,

ale samotné znalosti českého současného cestopisu jsou velice mizivé. Rozdíl je v porovnání se Slovinskem ten, že Slovinci mají daleko větší přehled o své současné literatuře a každý si najde svého oblíbeného cestovatele. Díky výsledkům se také přikláním k vysvětlení, proč bylo napsáno tolik cestopisné literatury za posledních 20 let. Lidé v některých případech raději napíšou svůj vlastní cestopis, než aby si přečetli nějaký „konkurenční“. Zvláště na českém území je potom znalost současného cestopisu velice mizivá. Pro současného čtenáře je velice obtížné nalézt v takové spoustě cestopisů kvalitně napsanou literaturu.

9. Summary

Travelogue novels in Czech and in Slovenia as well went through the different stages of evolution. This Survey thesis briefly reveals historical development the travelogue novel. It brings basic view of the contemporary travelogue novels and shows topics, which are the most popular in this field. According to the results of the questionnaires shows their popularity and general knowledge in the society. Compares travelogue novels between themselves. Finds common signs and different features. From the analysis of the literature formulate conclusions, which are typical for Slovene and Czech culture. Tries to describe the person of the typical traveler. Thesis also tries to chart future development of the travelogue novels in contrast with the internet. Even the blogs about traveling become very popular in the present we can't say it is at the expense of a travel book.

10. Resumé

Potopisi na Češkem kot tudi v Sloveniji so šli skozi različne faze evolucije. Ta pregled jedrnato mapira njihov zgodovinski razvoj. Prinaša osnovni pregled sodobnega potopisa in sočasno kaže teme, ki so v njih najpogostejše. Na podlagi rezultatov vprašalnika, ki pokažejo priljubljenost in spremljaje potopisov v javnosti. Primerjal sem tudi potopise med seboj in ugotavljal njihove podobnosti ter razlike. Iz analizirane literature so sestavljeni sklepi, kateri potopisi so tipični za češko in slovensko kulturo. Poskušam popisati bazične značilnosti sodobnega potnika. Z znanstvenim delom želim tudi zajeti razvoj potopisov preko internetnega fenomena kot je blogiranje o potovanjih saj začinja biti zelo popularno, ne morem pa potrditi, da bi se zaradi tega publiciralo manj potopisnih knjig.

11. Bibliografie

Prameny:

CESTNIK, M. *Hiša za goste*. Ljubljana: Prešernova družba, 1994

DEBELAK, M. *O, Amerika*. Ljubljana: Dan, 1994

FIALA, V. *V Indii jen tak*. Praha: Kovalam, 1994

FLISAR, E. *Popotnik v kraljestvu senc*. Ljubljana: Ganeš 1992

GŘES, D. *Amerika načerno*. Frýdek Místek: Pelyněk, 2003

SENČAR, A. *Ankina moja Afrika*. Ljubljana : Vermei, 1997

TICHÝ, V. *Australie: Skrz naskrz zemí nekonečna*. Praha: Vlastimil Tichý, 1999

ZEMAN, P. *Afrika...? No Problem!*. Liberec: Kalendář Liberecka, 1995

Literatura:

BOROVÍČKA, M. *Velké Dějiny Zemí Koruny České: Cestovatelství*. Praha a Litomyšl: Ladislav Horáček - Oaeja, 2010

HAUSER, P. *Cesty a cestování v jazyce a literatuře: sborník příspěvků z konference konané 6.-8.9. 1994*. Cesta a pout: České-slovinšské pararely lexikální a slovtvorné. Ústí nad Labem: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, 1995

HLADKÝ, L. *Slovinško*. Stručná historie států. Praha: Libri, 2010

KUNSKÝ, J. *Čeští cestovatelé. Díl I*. Praha: Orbis, 1961

KUNSKÝ, J. *Čeští cestovatelé. Díl II*. Praha: Orbis, 1961

KUSÁKOVÁ, L. *Cesty a cestování v jazyce a literatuře: sborník příspěvků z konference, konané 6.-8.9.1994*. Český cestopis v časopisech 20. let 19. století Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 1995

LAH, A. *Vse strani sveta: slovensko potopisje od Knobleharja do naših dni*. Ljubljana: Rokus, 1999

LENDEROVÁ, M. *Eva nejen v ráji: žena v Čechách od středověku do 19. století*. Praha: Karolinum, 2002

OHLEK, N. *Cestování ve středověku*. Praha: H, 2003

PAVERA, L. *Cesty a cestování v jazyce a literatuře: sborník příspěvků z konference, Západní Evropa v cestopisech Václava Šaška z Bírčkova a Bedřicha Donína*. Ústí nad Labem: Univerzita J.E.Purkyně, 1995

PETRŮ, Eduard. Cesta jako klíčový motiv starších slovanských literatur. In: *Cesty a cestování v jazyce a literatuře: sborník příspěvků z konference konané 6.-8.9. 1994*. Vyd. 1. Ústí nad Labem: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, 1995

POLIŠENSKÝ, J. *Česká touha cestovatelská : cestopisy, deníky a listy ze 17. století ..* Praha: Odeon, 1989

POSPÍŠILOVÁ, V. *Cesty a cestování v jazyce a literatuře: sborník příspěvků z konference, Cesta Jednoty Bratrské*. Ústí nad Labem: Univerzita J.E.Purkyně, 1995

ROZHONĚ, V. *Čeští cestovatelé a obraz zámoří v české společnosti*. 1. Praha: Aleš Skřivan ml., 2005, s. 5-10. ISBN 80-86493-18-0.

SOSIČ, A. Z., *Zavetje zgdohe*, Ljubljana: Literarno-umetniško društvo Literatura, 2003

STORCHOVÁ, L. *Mezi houfy lotrův se pustiti...*, Praha: Set out, 2005,

ŠTEMBERK, J. *Vzájemným pohledem / V očeh drugega: Česko-slovinské a slovinsko-české styky ve 20. století / Češko-slovenski in slovensko-češki stiki v 20. Stoletju*. Praha: Národní knihovna ČR - Slovanská knihovna, 2011

Elektronické zdroje:

<https://www.britannica.com/EBchecked/topic/298004/itinerarium>

<http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php>

<http://www.zivotopis.hr/biografija/stanko-vraz/>

<http://proleksis.lzmk.hr/>

<http://www.youtube.com/watch?v=HL3Rvuc8jC8>

<http://www.vaclav-fiala.cz/sculptor/aboutme.asp>

<http://cleveland.konzulat.si/index.php?id=841>

http://www.mzv.cz/chicago/cz/kultura_co_nas_ceka/krajane/cesi_v_usa/

www.inst-antontrstenjaka.si/institut/trstenjak.html

http://web2.mlp.cz/koweb/00/03/60/26/10/cesta_z_kralovstvi_dil_2.pdf

<http://www.rtv slo.si/kultura/knjige/alma-m-karlin-nenavadna-zenska-kot-kolumbova-hci/248421>

<http://www.youtube.com/watch?v=HL3Rvuc8jC8>

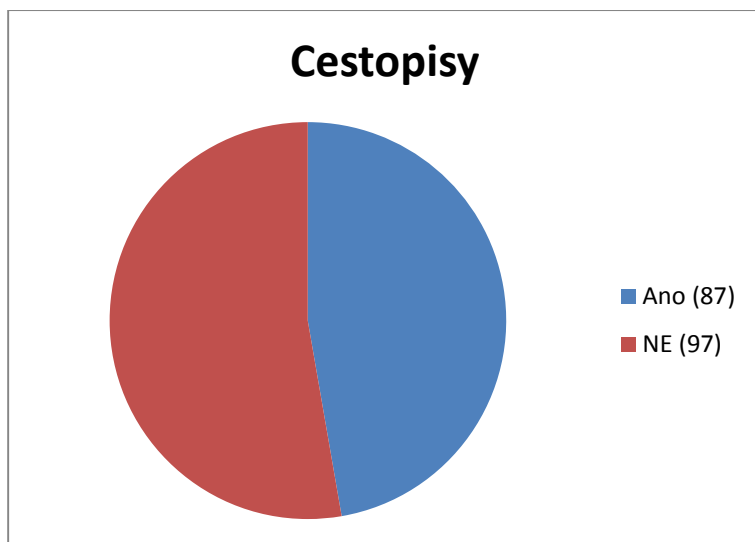
<http://www.phil.muni.cz/clit/ekc19a20s/vrchlicky.pdf>

<http://navychod.cz/articles.php?id=2565ad1e-ad1b-11df-aa30-00304830bcc4>

12. Přílohy

Výsledky z ankety položené v Čechách jsou následující:

1) Máte nějaké povědomí o Českých cestopiscích?

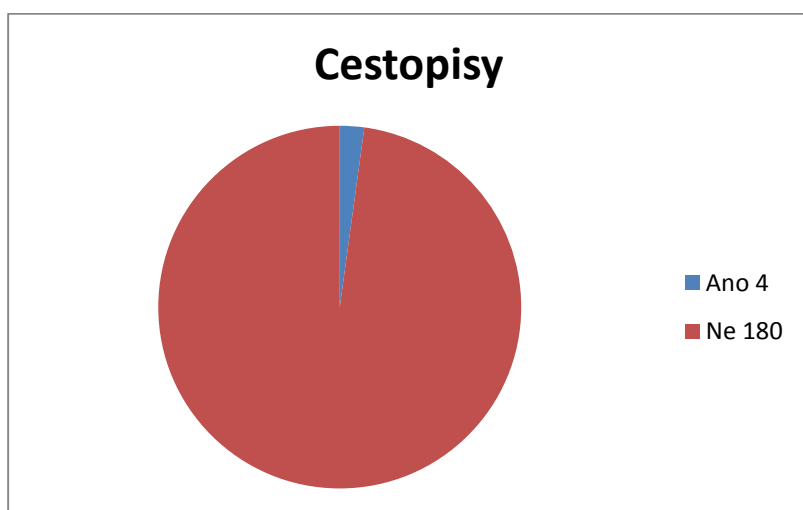

2) Pokud ano, jaké české cestopisce znáte, popřípadě víte o jaké zemi, či kontinentu psali?

Nejvíce zastoupené odpovědi jsou:

32x Emil Holub, 23x Zikmund a Hanzelka, 15x Karel Čapek, 13x Kryštof Harant z Polžic a Bezdružic

3) Máte nějaké povědomí o slovinských cestopiscích?

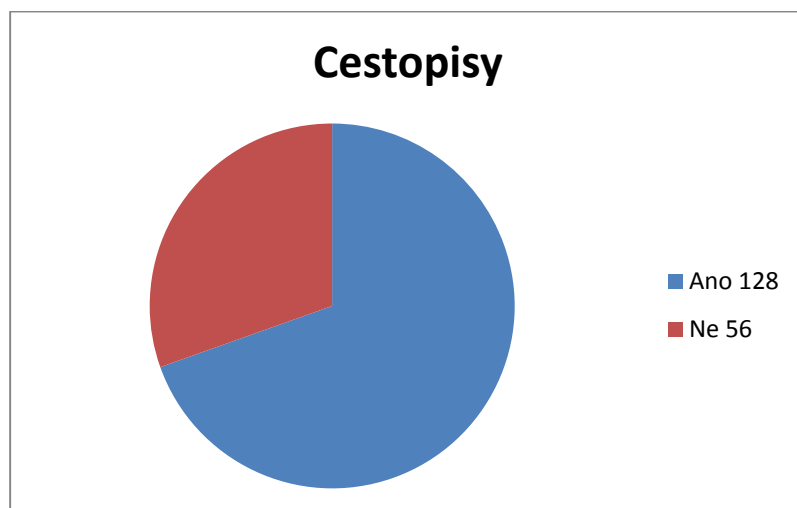

4) Pokud ano, jaké slovinské cestopisce znáte, popřípadě víte o jaké zemi, či kontinentu psali?

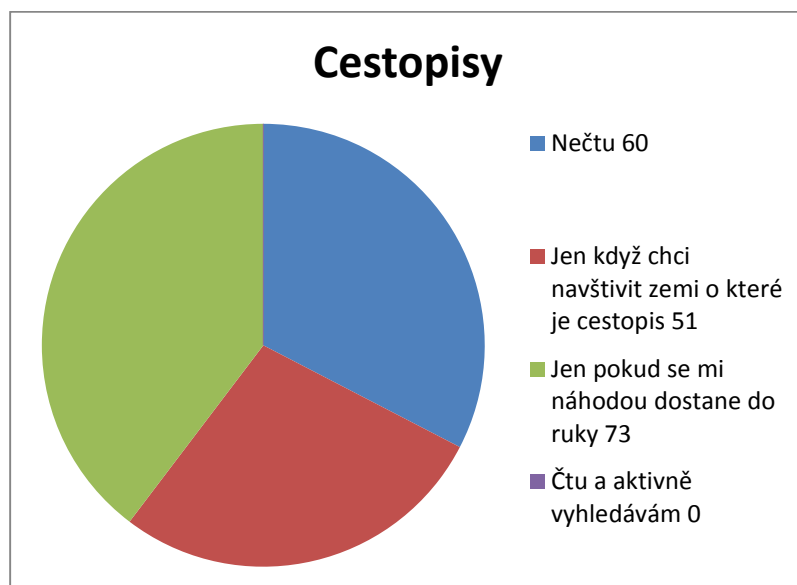
Zde byly odpovědi pouze tři, přestože na předchozí otázku odpověděli kladně čtyři lidé.
Výsledky jsou takovéto:

2x Levstik a 1x Stanko Vraz

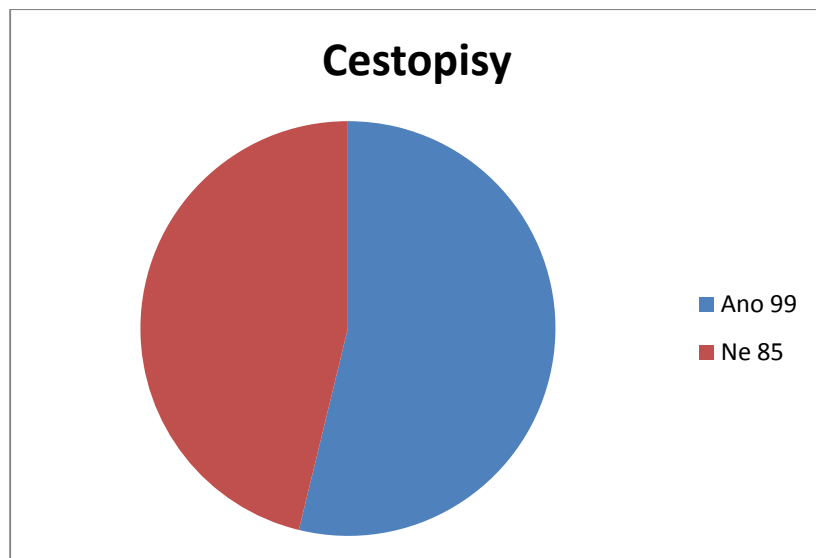
5) Myslíte si, že cestopisy jsou stále čtenářsky atraktivní?

6) Čtete cestopisy?

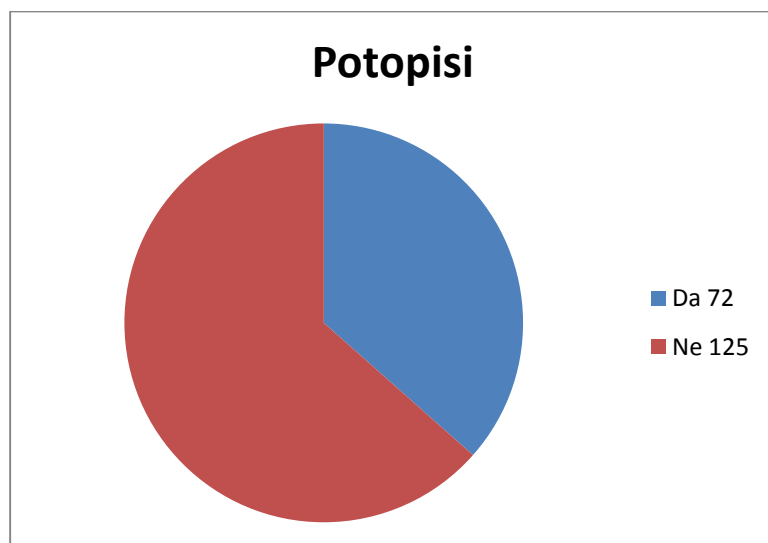

7) Pokud byste měli možnost, byli byste ochotní napsat cestopis?

Výsledku položené Slovincům jsou potom takovéto⁸⁹:

1) Ali imate vsaj osnovno predstavo o slovenskih autorjev potopisov?

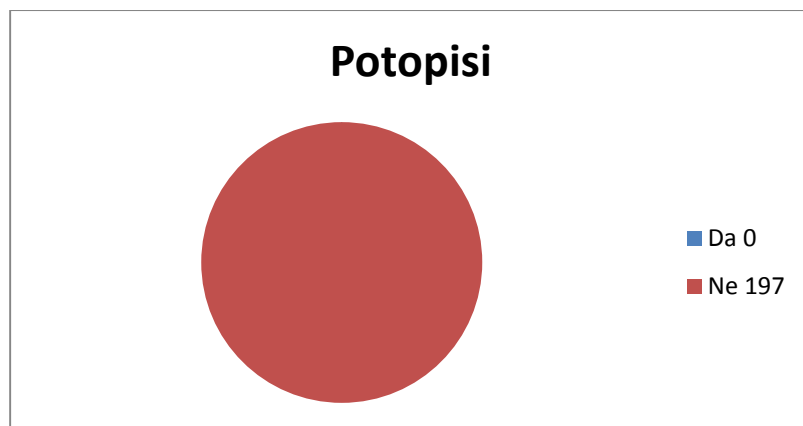
⁸⁹ Otázky píše v originálním znění. Jsou totožné s dotazníkem položeným v češtině s přihlédnutím na význam ve slovinském jazyce.

2) Če je tako, lahko napišete nekatere potopisce in državo oz. celino o kateri so pisali?

Nejvíce zastoupené odpovědi jsou:

12x Tomo Križnar, 8x Fran Levstik, 7x Alma M. Karlinová, 5x Zvone Šeruga

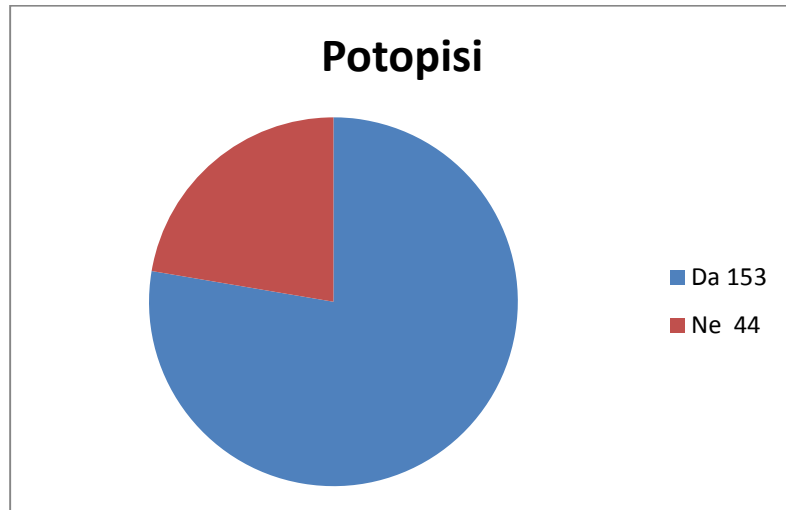
3) Ali imate vsaj osnovno predstavo o čeških autorjev potopisov?

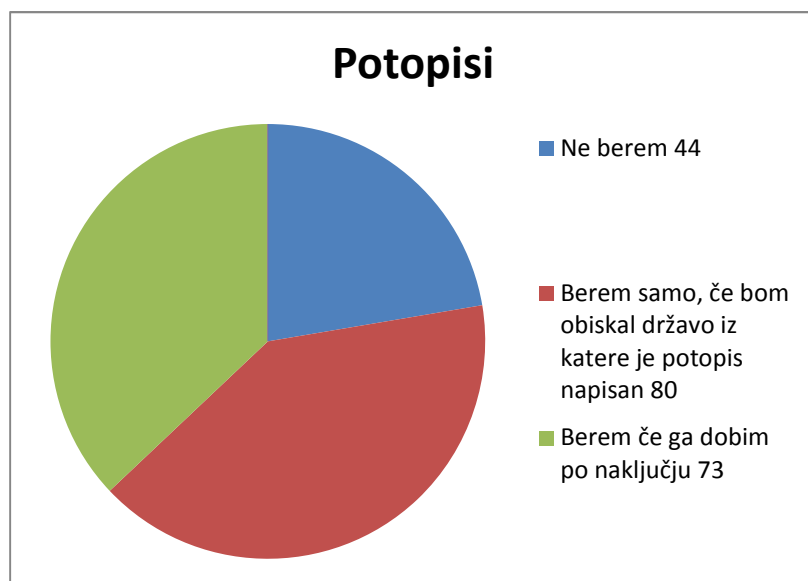
4) Če je tako, lahko napišete nekatere potopisce in državo oz. celino o kateri so pisali?

zde nebyla ani jedna odpověď kladná

5) Ali menite, da so potopisi še vedno privlačni za bralce?

6) Ali berete potopise?

7) Če bi mogli napisati potopis, bi ga?

